

19949

Кривизна

Кривизна

универсальна

329.14

h-68

1918

15 JAN 2010
6 5 FEB 2007

329.141
h-60

1443

329.14

h-68

Ի Շ Խ Ա Ն Ե Ա Ն

ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ

ՊԱՏՈՒԱԾ

(ՈՎԹԵՐ ԵՆ
ԲՕԼՇԵՎԻԿՆԵՐԸ)

БАКУ,
Типография „ТРУЖЕНИКЪ“
Прикаспійск. Союза Потребит. О-ва
„Кооперация“
1918.

26 APR 2013

19949

493

Բ. Ի Շ Խ Ա Ն Ե Ա Ն

300
1285-ԻՇ

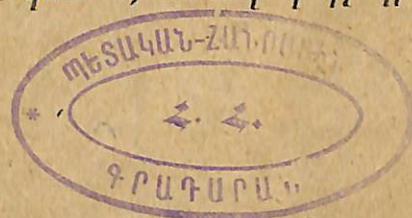
329.14/
Ի-60

ԴԻՄԱԿՆԵՐԸ

ՊԱՏՈՒԱԾ

(Մտքեր և գնահատումներ բոլորեվիկների մասին)

1005
86916
9101

1443

Բ Ա Ք Ո Ւ

Տպարան «Տրուժենիկ» Սպանդուկյան Հնդ. Կոոպերացիա» Մխուր.
1918

Ե Ր Կ Ո Ւ Խ Օ Ս Ք

Ի՞նչ է ներկայացնում իրանից բօլշևիկմբ իր «տեսական աշխարհահայեացքով» և վաղեմի անցեալով: Ո՞րն է նրա «սկզբունքային տեսակէտը» ղէպի պատերազմը և յեղափոխութիւնը, որպէս պատմա-հասարակական երևոյթներ:

Այդ հարցերի մասին չէ զրուցելու մեր այս գրքոյկը: Մրա նպատակն է համառօտ ուրուագծերով քննական դիտողութիւնների առարկայ դարձնել բօլշևիկական հոսանքի ժամանակակից գործնէութիւնը, նրա մերձաւոր անցեալը, երբ օպօզիցիայի մէջ էր գտնւում նա և նրա այժմեան դիրքը, երբ իր փափագած քաղաքական տիրապետութեան կատարին է հասել նա:

Մի փոքրիկ և սուժաւեանակեալ փորձ է սա՛քըրբրելու խաբուսիկ խօսքերի ու խոստումների և տրխուր գործերի այն աղաղակիչ հակասութիւնների քօսօր, որ ստեղծել են և շարունակում են ստեղծել մեր օրերի ասպետները ուս պետական և հասարակական կեանքում:

Բ. Ի

21698+

Բաքու

1917 թ., դեկտեմբերի 15-ին:

Ասուած է՝ տուր օպօղիցիային իշխանութիւն և այնուհետեւ իմացիր նրա իսկական Ֆիզիօնօմիան:

Բօլշեվիկական թեր պատկանում էր այն կարգի օպօղիցիային, որը բուն տենչանքներով և լարուած էներգիայով ձգտում էր քաղաքական իշխանութեան: Նրա բոլոր փորձերը՝ խաղաղ ազխապիայից սկսած մինչև ոտնձգութիւնների բոլոր տեսակները՝ իշխանութիւնը խորհուրդների ձեռքը յանձնելու համար, ապարդիւն անցան, քանի խորհուրդների կենտրոնը գտնուում էր դեմօկրատական բլօկի (մենշեվիկների և սօց.-յեղ ների) ապահով բաղադրների մէջ: Բօլշեվիկներ անցաւ իր լօզունգների սնանկութեան և բարոյական տապալման կուրսերը, երբ Բան. ու Զին. պատգամ. բոլոր խորհուրդների համառուտական կրկնակի համադրումները (մարտ և յունիս ամիսներին) և համառուտ դեմօկրատական խորհրդակցութիւնը (սեպտեմբերին) ջախջախիչ մեծամասնութեամբ և հեղինակաւոր ձայնով մերժեցին բօլշեվիկների արկածախնդրական բեցեպաները:

Բայց թունաւորուած օպօղիցիան հանգիստ չէր առնում: Նա սպառել էր խաղաղ կուռի բոլոր միջոցները, սպառել էր խօսքի ու քննադատութեան իր ողջ արսենալը՝ վայելելով զրոյ համար կատարեալ ազատութիւն իսկական դեմօկրատիայի և զուտարիւն յեղափոխականների հասա-

Աստուած է՝ տուր օպօզիցիային իշխանութիւն և այնուհետեւ իմացիր նրա իսկական Ֆիզիօնօմիան:

Բօլշեվիկական թեր պատկանում էր այն կարգի օպօզիցիային, որը բուռն տենչանքներով և լարուած էներգիայով ձգտում էր քաղաքական իշխանութեան: Նրա բոլոր փորձերը՝ խաղաղ ազիտացիայից սկսած մինչև ոտընդութիւնների բոլոր տեսակները՝ իշխանութիւնը խորհուրդների ձեռքը յանձնելու համար, ապարդիւն անցան, քանի խորհուրդների կենտրոնը գտնուում էր դեմօկրատական բլօկի (մենշեվիկների և սօց.~յեղ.~ների) ապահով բազուկների մէջ: Բօլշեվիկներ անցաւ իր լօզանգների սնանկութեան և բարոյական տապալման կուրսերը, երբ Բան. ու Զին. պատգամ. բոլոր խորհուրդների համառուսական կրկնակի համագումարները (մարտ և յունիս ամիսներին) և համառուս դեմօկրատական խորհրդակցութիւնը (սեպտեմբերին) ջախջախիչ մեծամասնութեամբ և հեղինակաւոր ձայնով մերժեցին բօլշեվիկների արկածախնդրական ընդեպանները:

Բայց թունաւորուած օպօզիցիան հանգիստ չէր տունում: Նա սպառել էր խաղաղ կուռի բոլոր միջոցները, սպառել էր խօսքի ու քննադատութեան իր ողջ արսեւալը՝ վայելելով զրա համար կատարեալ ազատութիւն իսկական դեմօկրատիայի և զուտարիւն յեղափոխականների հասա-

րակական տիրապետութեան օրերին: Խայթուած ու տապալուած օպօզիցեան դիմեց զարուուղի ճանապարհներին: Նա թողեց յեղափոխական երկրի ազատ քաղաքացուն վայել զեմօկրատական-խաղաղ գործելակերպը — գաղափարի ոյժը, մտաւոր գեւեղ եւ ակրունադաս հասկողմունքի նախապատիւը — և դիմեց բռնի գործողութիւնների օգնութեան, կոպիտ ոյժի բռնութարական քաղաքականութեան: Յունիսի 10-ի փորձը, երբ բօլշեւիկական ֆրակցիան յանձնարարում էր Պետրօգրադի բանւորութեան ու զօրքին դուրս գալ հրապարակ գիւտած դեմօկրատիայի առիպել աշխատանակ իր նիստերն ունեցող խորհուրդների համառուսական համագումարին՝ բօլշեւիկների առաջարկած իշխանութեան վերաբերեալ լօղունքն ընդունելու համար, ուրիշ բան չէր, բայց եթէ բռնութարական քաղաքականութեան մի տխուր ու վերաբեր, որ իր բնի մէջ իսկ խեղտուելով, կատարեալ ֆիասկոյի հանդիպեց զգաւոր ու ողջախոհ դեմօկրատիայի կողմից: Դէպքի յետօրեակին բօլշեւիկների կենտրոնական օրգանը ցինիկ ինքնահաւանութեամբ մխիթարում էր «ընկերներին», որ փորձը յետաձգել, չի նշանակում ընդմիշտ խափանել այն:

Եւ, իրաւ, պէտք է արդարութիւնը տալ բօլշեւիկների հետեղականութեան այդ հարցում. նրանք միայն յետաձգել էին զինուած ապստամբութիւնը մինչև «յարմար ու պատէհրօպէն»: Հազիւ մի ամիս անցած ընձեռեցին նրանք տենչացած «առիթը» (իմա մինխտրական կրիզիսը յուլիսեան օրերին) և ազատ երկրի յեղափոխական մայրաքաղաքում հնչեց եղբայրասպան կռուի տխուր շեփօրը. յուլիսի 3—5-ին եղած արիւնահեղ սկանդալը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ դարձեալ ֆիասկոյով վերջացած առաջին դեբիւտը բօլշեւիկների բռնութարական քաղաքականութեան: Երգուեալ դաւադիրները (заговорщики) պահ մի պատին

սեղմուեցին, ծուղակ մտան, խըխունջի պատեանում թագնուեցին և միայն պարսպի յետևից էին քարեր նետում:

Բայց ահա վրայ հասաւ նրանց հարստնիքը. Կօրնիլովի դէպքը տօնական ցնծութիւն պատրաստեց բօլշեւիկների համար և առատօրէն շուր ածեց նրանց ջրաղացի վրայ: Անխոնջ անարխիստները շարունակեցին իրանց աւերիչ գործը բացարձակ ապստամբութեան կոչերով՝ տգէտ ու երերուն մասսաների առաջ խոստումների և վարդագոյն յոյսերի մարգարիտներ կուտակելով:

Եկաւ օրհասական «ճակատամարտի» վերջին ժամը. իրականացաւ բօլշեւիկների «սրբազան ուխտը». քաղաքացիական պատերազմի անխնայ հրդեհով, արեան ցօղերի կարմիր արահետներով հարթեցին նրանք իրանց ճանապարհը դէպի իշխանութեան բարձունքները և հոկտեմբերի 24—25-ից ի վեր տիրացան նրանք պետական մեխանիզմի կենտրոնին՝ առնելով իրանց երկաթէ ճիրանների մէջ մայրաքաղաքների քաղաքական բախտը:

Այն ֆրակցիան, որը դեմօկրատիզմի դրօշակը պարզած՝ դեմօսի գերիշխան և անբռնադատ կամքի անունով էր երդւում առաջ, բռնացաւ այժմ երկրի ազգաբնակչութեան և կազմակերպուած դեմօկրատիայի գերագոյն մեծամասնութեան կամքի դէմ, կատարեց իր coup d'état սրի ու հրի միջոցով և փաթաթել ջանաց ընդհանրութեան շրջինքին իշխանութեան չկամեցած մի ձև: Այն ֆրակցիան, որ Յիմմերվալդիզմի դրօշակը պարզած՝ կոկորդ էր պատուում համաշխարհային արիւնահեղ սպանդանոցի դէմ և սենտիմենտալ քարոզների մեղմալար ներբողներով թըշնամական գորաբանակների «եղբայրացման» գաղափարն էր շեշտում ռազմաճակատում, ահա այդ ֆրակցիան ծաւալեց իսկական եղբայրասպան արիւնհեղութեան մի անյուր եղենն՝ զօրքը զօրքի դէմ, բանւորութիւնը բաւորու-

թեան դէմ, դեմօկրատիան դեմօկրատիայի դէմ, յեղափոխական օրգանները իրար դէմ ծառացնելով. մի տակտիկա, որի նմանը կարելի է գտնել միայն ցարի կառավարութեան ջարդատար քաղաքականութեան տարեգրութեան մէջ, երբ գրգռում էին ժողովուրդները ժողովուրդների դէմ:

Դա սօցիալդեմօկրատիզմի քղաքաքի տակ պարուրուած վատատիպ անարխիստների առաջին դիմակն էր, որ անխնայ պատուութիւնով մատնեց նրանց հարազատ դէմքը:

II.

Բօլշեւիկների առատօրէն տուած խոստումների մէջ կենտրոնական առանցքի արժէք էր ստացել, ինչպէս յայտնի է, նրանց բազմիցս կրկնած ու ծամծամած եռանիշ լօզունգը՝ «հաց, ազատութիւն և խաղաղութիւն»: Դեմագոգիական արուեստի բոլոր պրիօմներով խաբում, մոլորեցնում և գրգռում էին մասսաներին, որ ժամանակաւոր կառավարութիւնը ոչինչ չի անում պարենաւորման ճգնաժամը մեղմելու համար, որ նա բռնանում է ազատ խօսքի ու ազիտացիայի դէմ, հալածում է սօցիալիստներին (իմա բօլշեւիկներին), որ կառավարութեան անդամները, իբրեւ «կապիտալիստների ագենտներ», չեն ցանկանում վերջ տալ պատերազմին և խաղաղութիւն կնքել, ծառայում են դաշնակիցների շահերին և այլն: Իսկ եթէ իրականանայ բօլշեւիկների փայփայած իդէա, ժողովուրդը եւ հաց կունենայ առատօրէն, եւ իդէալական ազատութիւն, և ընդհանուր դեմօկրատական ~ արդար (справедливый) խաղաղութիւն:

Ով ծանօթ է բօլշեւիկական դատելակերպի սովորական ժարգոնին, նրա ականջում մինչև այժմ էլ հնչում են պրօֆեսիօնալ դեմագոգների նախահոկոսմքերեան քարոզչութեան այդ սիրուած շարուն ֆրազները:

Ամեն մի դատելու ընդունակ քաղաքացու համար պարզ պիտի լինէր սկզբից և եթ, որ ոուս երկրի տնտեսութեան քայքայումը և պարենաւորման նմանը չեղած ճգնաժամը պատերազմի օրով՝ միապետութիւնից մնացած մի տխուր ժառանգութիւն էր, մի ահաւոր պատուհաս յեղափոխութեան գլխին, որի դէմ պայքարելու և կազմալուծւած փունկցիաները կանոնաւորելու ծանր ու պատասխանատու գործի համար յեղափոխական դեմօկրատիան՝ իր ներկայացուցչական մարմիններով, պիտի լարէր իր ամբողջ էներգիան և համագործակցութեան հրաւիրէր երկրի բոլոր թարմ, կենդանի և նուաճուած ազատութիւնների ամրապնդումով շահագրգռուած տարրերին: Սօցիալիստական բոլոր հոսանքներն ու ֆրակցիաները պիտի ամեն կերպ աջակցէին գործերի փաստական ղեկավարութիւնը ստանձնած դեմօկրատիային և նրա հաւանութեամբ ու մշակած ղեկարացիայով կեանքի կոչած ժամանակաւոր կառավարութեան՝ պարենաւորման պատուհասի դէմ մաքառելու և ազգաբնակչութեան տարերայնօրէն աճող արտունջը մեղմելու համար:

Միայն մի հասարակական խաւ կայ ոուս երկրի մէջ, որ ըստ ամենայնի շահագրգռուած էր հացի խնդրի շուրջը դառնացնելու մասսաներին նոր կարգերի դէմ. դա յեղափոխութեան և ժամանակաւոր կառավարութեան բացայայտ թշնամիներն էին, Մարկոմների և Ջամբալովսկիների կուսակցութիւնը՝ այդ պատուանդանը բիւրօկրատական կառավարութեան, որի վերականգման համար պատրաստ էին նրանք դժողք իջնել և սատանաների հեռադաշն կապել: Այդ բէակցիօն տարրերի մութ ագենտներն էին, որոնք խանութների առաջ պոչ կապած մասսաներին փսփսում էին, թէ ինչով են լաւ նոր կարգերը հսկից, երբ

շարունակուում են նոյն քաղցն ու զրկանքները, թէ հնի օրով որոշ կարգ, կանոն, ապահովութիւն կար և այլն:

Ծայրահեղ աջից եկած այդ թունաւոր ազիտացիային զուգադիպում էր ծայրահեղ ձախից եկած նոյնքան թունաւոր և խաբուսիկ-գայթակղեցուցիչ հոսսառմաներով աւելի վնասակար ազիտացիան: Ծայրահեղ ձախակողմը աւելի ազատ ու համարձակ գրգռում էր մասսաներին ժամանակաւոր կառավարութեան և դեմօկրատիայի միւս թեւերի դէմ: Երկուսի գործելակերպը համարժէք էր ամենագլխաւոր կէտում, երկուսն էլ յարակիւ և բացասական քննադատութիւններ էին՝ ուղղած յեղափոխական կարգի կառավարութեան և այդ շափով նաև տիրապետող դեմօկրատիայի պրեստիժի դէմ: Նրանց տարբերութիւնն արդէն թափնուած էր գործելակերպի յետև. ծայրահեղ աջակողմը բէակցիայի սպասաւորների բանակն էր, ծայրահեղ ձախակողմը՝ անարխո-սինդիկալիստների բանակը, առաջինը ձգտում էր միապետութեան վերականգման, երկրորդը փափագում էր in permanent յեղափոխութիւն, ձգտում էր յեղափոխութեան «երկրորդ էտապին» (Լենին). առաջինի յաջողութիւնը պիտի պսակէր սև բէակցիայի յաղթանակը, երկրորդի յաջողութիւնը պիտի անխուսափելիօրէն առաջ կոչէր քաղաքացիական պատերազմ, ինչպէս այդ նախատեսնում էին Պլեխանովը, մենշևիկիզմի և էս-էր-իզմի լրջմիտ գլուխները: Երկուսն էլ՝ նոյն իսկ իրանց տարբերութեան մէջ, հաւասարապէս կործանարար էին յեղափոխութեան համար. եթէ բէակցիոններների գործը հակայեղափոխական էր ուղղակի իմաստով, ապա բօլշևիկներին տակտիկը հակայեղափոխութեան զարգացման խոշորագոյն գործօնի դերն էր կատարում, ուրեմն հակայեղափոխական էր անուղղակի իմաստով: «Հակայեղափոխութիւնը պիտի գայ բօլշևիկիզմի դռներից» — Ծերեթերի

այս խօսքերը կլսուիք նշանակութիւն են սպացել հէնց այժմ: Ի հարկէ, մանկամիտ աւանտիւրիստների կարծիքով ուսական յեղափոխութեան խորացման ամենաբարձր աստիճանը և ալիքաւորումների ամենայախուռն թռչիւնները հէնց այժմ են, որ կան: Մինչդեռ փաստօրէն ուս յեղափոխութիւնը ապրում է այժմ իր գոյութեան ամենաողբերգական էջը. երբէք, նոյն իսկ Կօրնիլովի դէպքի ժամանակ, այնպիսի ահաւոր հեռանկարներ չեն նախագծուել գալիք օրերի սև ֆօնի վրայ, ինչպէս այժմ են՝ բօլշևիկական կօմանդօյով սփռուող քաղաքացիական պատերազմի հրաշէկ բոցերի այս սգալից օրերին: Պէտք է պարզապէս գուրկ լինել առողջ մտքից և պատմական տարրական հոտառութիւնից՝ դատաւորող յարաբերութիւնների ընթացքն ու իմաստը չըմբռնելու համար:

III.

«Հաց, ազատութիւն և խաղաղութիւն...»:

Իրանց խաբուսիկ խոստումներից ռըր կատարեցին կամ ռըր կարող էին խոստացած չափերով կատարել տիրապետութեան հասած բօլշևիկները: Հացի փոխարէն հրամցրին նրանք մասսաներին վառօտ ու գնդակ. սովը զարհուրելի չափեր ընդունեց և ծաւալուեց թիկունքից զօրաճակատ. պետական մեխանիզմը կազմալուծուած մնաց շտրաթներ շարունակ, կարևորագոյն ֆունկցիաները գաղարեցին գործելուց. գաւառներում թի առաւ անարխիան, կողոպուտն ու հաւարը ու ժեղացան, արիւնահեղ բնդհարումները խրօնիքական դարձան, սեպարատիզմը գլուխ բարձրացնելով անդամահատեց լայնածաւալ պետութիւնը. կենարօնը կորցրեց իր գերիշխանութիւնը ծայրերկրների վրայ. հաղորդակցութեան առանց այն էլ կաղ է կաղ միջոցները խանգարուեցին աւելի մեծ չափով:

Ասացէք խնդրեմ, կարող էին անկոչ ուզուրպատորները իրանց իսկ ձեռքով ստեղծած այդ քառասյին պայմաններում արդարացնել գէթ միևմուտք իրանց հացի վերաբերեալ տուած խոստումներէ: Ի՞նչ կարող էր անել Լենին-Տրոյկու «կառավարութիւնը», երբ նրանցից երեսն թեքել ոչ միայն դեմօկրատիայի բոլոր կարող ու կենդանի ոյժերը, այլև իրանց իսկ երէկուայ գաղափարակիցները՝ այսպէս կոչուած «աջակողմեան» բոլշեւիկները: Եթէ ողջ երկրի խանդավառ օվացիաներով իշխանութիւնը ստանձնած ժամանակաւոր կառավարութիւնը, որ ունէր իր արամադրութեան տակ հասունացած և պատրաստուած ոյժերի հսկայական մարմիններ ու ապարատներ և վայելում էր քաղաքի ու գիւղի աջակցութիւնը, — չկարողացաւ բաւարար չափով կանոնաւորել պարենաւորման գործը, ինչ պիտի անէր բոլորից մեկուսացած Լենին-Տրոյկու «կառավարութիւնը» իրանց անաշողակ համհարզներով: Ոչ ֆիզիքական բռնի ոյժով և ոչ էլ հլու հնազանդ դեմագոգներ լեզիօններով, — որոնց վրայ բացառապէս հենուում է բոլշեւիկների կառավարական տիրապետութիւնը, — անկարելի է պետական-շինարար և ստեղծագործական յամառ աշխատանք վարել և կնճռոտ հարցեր լուծել: Լենինական «գեկրեանները» անարժէք թղթի կտորներ են միայն, որոնք բացի խոր արգահատանքից, չեն կարող պետական խելք ու փորձառութիւն ունեցող մարդկանցից այլ գնահատութեան արժանանալ:

«Ազատութիւն» — աղմկում էին բոլշեւիկները:

Փետրուարեան յեղափոխութիւնը իրականացրեց մեր քաղաքական և քաղաքացիական ազատութիւնների այնպիսի լայն ու արմատական սկզբունքներ, որոնց երկրորդ օրինակը չենք կարող մատնացուցել երկրագնդի վրայ: Թիկսնք ու ճակատ, ժողովուրդ և զօրք վայելում էին

քաղաքացիական իրաւահաւասարութեան բոլոր՝ դեռ ոչ մի երկրում նման չափով գոյութիւն չունեցող բարիքներն ու ազատութիւնները: Խօսք կարող է լինել ոչ թէ այն մասին, որ յեղափոխական Ռուսիայում դեռ բաց ու թերի տեղ կայ՝ ազատութեան լուսաճաճանչ շողերը սփռելու համար, այլ այն մասին, որ յեղափոխութիւնը և ժամանակաւոր կառավարութիւնը շատ աւելի ընդարձակ չափերով, արմատականօրէն և միանգամից իրականացրին իդէալական ազատութեան սկզբունքները, քան մեր երկիրը ընդունակ էր ընդգրկելու, քան համառուս հասարակութիւնը պատմականօրէն հասունացած էր ըմբռնելու և գնահատելու ձեռք բերուած ազատութիւնների արժէքը: Ինչո՞ւ թագցնենք, երբ երևոյթի պատմական վերլուծութիւնը այդպիսի գնահատութիւն է պահանջում անվերապահօրէն: Խորապէս զգում ու գիտակցում է այժմ ամեն մի դեմօկրատ, որ համառուս ժողովուրդները շատ հեռու մի դեմօկրատ, որ համառուս ժողովուրդները շատ հեռու են գիտակից քաղաքացիութեան վերաբերմունքից գէպի ազատութեան բարիքները. նրանք վերաբերուեցին աւելի շուտ, որպէս «ապստամբ ստրուկներ» և ազատութեան փեշերի տակ տարերայնօրէն աճող անարխիան հաւառ կամայականութեան ու սանձարձակութեան ծայրաստիճանին:

Սակայն անպատասխանատու դեմագոգների համար գոյութիւն չունի ոչ պատմական ճշմարտութիւնը և ոչ դառն իրականութեան անկապտելի փաստերը: Հրապարակային դեմագոգիան՝ անգիտակից մասսաների կուրացնան, հրահրման և զրգուռման այդ վատթարագոյն գէնքը, ազատութեան հարցում ևս խաղաց իր տիւր ու աւերիչ դերը: «Միթէ մենք Նիկոլայ Ա-ին զահրնկեց ենք արել նրա համար, որպէս զի նրա փոխարէն բազմեցնենք 12 Նիկոլայներ» (իմա ժամանակաւոր կառավարութեան

Ասացէք խնդրեմ, կարող էին անկոչ ուղղութեամբները իրանց իսկ ձեռքով ստեղծած այդ քառասյին պայմաններում արդարացնել գէթ մինիմումը իրանց հացի վերաբերեալ տուած խոստումներին: Ի՞նչ կարող էր անել Լենին-Տրոյկու «կառավարութիւնը», երբ նրանցից երեսն թեքել ոչ միայն գեմօկրատիայի բոլոր կարող ու կենդանի ոյժերը, այլև իրանց իսկ երէկուայ գաղափարակիցները՝ այսպէս կոչուած «աշակողմեան» բօլշեւիկները: Եթէ ողջ երկրի խանդավառ օվաքիաներով իշխանութիւնը ստանձնած ժամանակաւոր Կառավարութիւնը, որ ունէր իր արամադրութեան տակ հասունացած և պատրաստուած ոյժերի հսկայական մարմիններ ու ապարատներ և վայելում էր քաղաքի ու գիւղի աշակցութիւնը, — չկարողացաւ բաւարար չափով կանոնաւորել պարենաւորման գործը, ի՞նչ պիտի անէր բոլորից մեկուսացած Լենին-Տրոյկու «կառավարութիւնը» իրանց անաշտակ համահարգներով: Ոչ ֆիզիքական բոնի ոյժով և ոչ էլ հլու հնազանդ դեմագոգների լեգիօններով, — որոնց վրայ բացառապէս հենուում է բօլշեւիկներին կառավարական տիրապետութիւնը, — անկարելի է պետական-շինարար և ստեղծագործական յամառ աշխատանք վարել և կնճռոտ հարցեր լուծել: Լենինական «գեկրեաները» անարժէք թղթի կտորներ են միայն, որոնք բացի խոր արգահատանքից, չեն կարող պետական խելք ու փորձառութիւն ունեցող մարդկանցից այլ գնահատութեան արժանանալ:

«Ազատութիւն» — աղմկում էին բօլշեւիկները:

Փետրուարեան յեղափոխութիւնը իրականացրեց մեր քաղաքական և քաղաքացիական ազատութիւնների այնպիսի լայն ու արմատական սկզբունքներ, որոնց երկրորդ օրինակը չենք կարող մատնացուցել երկրագնդի վրայ: Թիկունք ու ճակատ, ժողովուրդ և զօրք վայելում էին

քաղաքացիական իրաւահաւասարութեան բոլոր՝ դեռ ոչ մի երկրում նման չափով գոյութիւն չունեցող բարիքներն ու ազատութիւնները: Սօսք կարող է լինել ոչ թէ այն մասին, որ յեղափոխական Ռուսիայում դեռ բաց ու թերի տեղ կայ՝ ազատութեան լուսաճաճանչ շողերը սփռելու համար, այլ այն մասին, որ յեղափոխութիւնը և ժամանակաւոր կառավարութիւնը շատ աւելի ընդարձակ չափերով, արմատականօրէն և միանգամից իրականացրին իդէալական ազատութեան սկզբունքները, քան մեր երկիրը ընդունակ էր ընդգրկելու, քան համառուս հասարակութիւնը պատմականօրէն հասունացած էր ըմբռնելու և գնահատելու ձեռք բերուած ազատութիւնների արժէքը: Ինչո՞ւ թագցնենք, երբ երևոյթի պատմական վերլուծութիւնը այդպիսի գնահատութիւն է պահանջում անվերապահօրէն: Սորապէս զգում ու գիտակցում է այժմ ամեն մի գեմօկրատ, որ համառուս ժողովուրդները շատ հեռու եղան գիտակից քաղաքացիութեան վերաբերմունքից գէպի ազատութեան բարիքները. նրանք վերաբերուեցին աւելի շուտ, որպէս «ապստամբ ստրուկներ» և ազատութեան փեշերի տակ տարերայնօրէն աճող անարխիան հասաւ կամայականութեան ու սանձարձակութեան ծայրաստիճանին:

Սակայն անպատասխանատու դեմագոգների համար գոյութիւն չունի ոչ պատմական ճշմարտութիւնը և ոչ դառն իրականութեան անկապտելի փաստերը: Հրապարակային դեմագոգիան՝ անգիտակից մասսաների կուրացնան, հրահրման և զրգուռմանի այդ վատթարագոյն գէնքը, ազատութեան հարցում ևս՝ խաղաց իր տխուր ու աւերիչ դերը: «Միթէ մենք Նիկոլայ Ա-ին գահընկեց ենք արել նրա համար, որպէս զի նրա փոխարէն բազմեցնենք 12 Նիկոլայներ» (իմա ժամանակաւոր Կառավարութեան

անդամները)։ «Правда»-ի էջերում բնաբանի ձևով շարունակ հնչող այս ստալոյի խօսքերը մաստակ էր դարձել ամեն մի բոլշևիկի բերնում, մոռանալով միանգամայն, որ ոչ այլոք, բայց եթէ իրանց հոգևոր պապը՝ Վլադիմիր Լենինը, իր վերադարձած օրն իսկ Ֆինլանդական կայսրանում բարձր կոչել է խուռն բազմութեան ուղղած իր ճառի մէջ, որ «Ռուսաստանը ամենաազատ երկիրն է աշխարհի երեսին»։ Ինչո՞ւն էին նեղոււմ բոլշևիկները, երբ նրանք աւելի, քան ուրիշ կազմակերպութիւններ ու կուսակցութիւններ ազատօրէն ողողում էին իրանց թերթերով ու կոչերով թիկունքն ու ճակատը և դեռ իրանք էին կաշկանդում ուրիշ օրգանների ազատ տարածումը Ֆրօնտում։ Ինչո՞ւն է կայանում «բօնապարտիզմը» Ժամանակաւոր կառավարութեան, որի միայն ծայրահեղ թուլութեան և անուժութեան մասին կարող էր խօսք լինել և ոչ խստութիւնների։ Թէ՞ բոլշևիկների համար ցանկալի էր, որ իրանք արտօնուած լինէին ոչ միայն խօսքի լիակատար ազատութիւն, այլ և գործի անսահմանափակ սանձարձակութիւն վայելելու և արիւնահեղ սկանդալի, ոճրագործ ապստամբութեան գէպքում (իմա յուլիսեան գէպքերը Պետրօգրադում) գործի տխուր ասպետներին բանտ դնելու և զբանով անփնաս գարձներու փոխարէն, հերոսացնուէին հրապարակով։

Պատենտաւոր դեմագոգիան չի ճանաչում և ընդունում քննական հարց ու պատասխանը, նրա միտքին թոյլ երակների վրա խաղալու, մութ բնագոյներ գրգռելու և կլանիչ ախորժակներ յուզելու մէջ է կայանում։ Իրանց յետին նպատակների համար բոլշևիկները կարիք ունէին մասսաների ղինակցութեանը, ուստի ոչ մի դեմագոգիական միջոցի առաջ կանգ չէին առնում— «նպատակը արդարացնում է միջոցները» ու ժեղացնելու համար տրբ-

տունջն ու բողոքը հասարակական խաւերի մէջ, մի կողմից թունաւորելով նրանց տրամադրութիւնը կատարուած յեղափոխութեան «թերութիւնների» դէմ, միւս կողմից խոստանալով նրանց աւելի իդէալական ու բովանդակալից յեղափոխութիւն։

Եւ եկաւ բոլշևիկների աւելի մեծ ազատութիւն խոստացող «յեղափոխութիւնը»։

Թւում է, թէ չպիտի չափազանցենք, եթէ մի փոքրիկ հոգեբանական թռիչք գործենք ընթերցողի ներքին աշխարհը։ Ազատութեան գաղափարի և բոլշևիկական ապստամբութեան (ներդրութիւն՝ «յեղափոխութեան») փառտի համադրութիւնը կարող է ամենայն իրաւացիութեամբ յուզել ընթերցողի մէջ մի սրբազան զարոյթ։

Ազատութիւն և բոլշևիկական տիրապետութիւն...

Համակերպելի՞ են այդ մէկը միւսին արմատականօրէն բնաջնող զաղափարներն ու զրութիւնները։

Լենին-Տրոցկու «կառավարութիւնը» թքեց ազատութեան գաղափարի եւ քեօրիայի եւ պրակսիկայի վրայ։ Նա իրաչ հանեց և ոտի տակ տրորեց փետրուարեան յեղափոխութեան նուաճած բոլոր ազատութիւնները։ Յարի կառավարութեան «սպիտակ տերրօրից» ազատագրուած և ութ ամիս ազատ շունչ քաշող միտքն ու գրիչը աւելի մեծ կամայականութեամբ ենթարկուեցին «կարմիր տերրօրին»։ «Մամուլի ազատութիւնը մանր բուրժուական պահանջ է», — ահա այս խօսքերով աշխատում էր ուզուրպատօրների շէֆը «արդարացնել» մամուլի ազատութիւնը վերացնող իր ոճրագործ սուաջարկը։ Բակունինի հարազատ յաջորդը հանդիսացած Լենինը մի աւելորդ ապացոյցով խզեց իր կապերը մարքսիստական դեմօկրատիզմից։ Փակման սպառնալիք կարգալ մամուլի բոլոր օրգանների դէմ, բացի բոլշևիկականից, դա նոյնը կլինէր, եթէ նախկին բիւրօ-

կրատական կառավարութիւնը փակէր բոլոր լիբերալ-առաջադէմ թերթերը, բացի բէսկցիօնէր սե-հարիւրակալին օրգաններէն, սկսած «Новое Время»-ից դէպի էլ աւելի աջ («Русское Знамя», «Земщина» և այլն): Սուբի ու մամուլի դէմ ուղղած այն ճնշումներն ու հալածանքները, ինչ չէր յանդգնել անել Նիկօլայ II-ի ոճրագործ կառավարութիւնը, արեց վլադիմիր Լենինի նոյնքան ոճրագործ կառավարութիւնը: Ռուսական անարխիզմը մի քայլ էլ հեռու անցաւ ռուսական ցարիզմից իր ազատասպան քաղաքականութեան մէջ:

Իսկ բօլշեւիկ բռնակարները անթիւ ձերբակալութիւններն ու հալածանքները իրանց քաղաքական հակառակորդների՝ զրանց մէջ բազմաթիւ դեմօկրատների և սօցիալիստների դէմ: Ինչ ֆոկլորութեամբ են արդարացնում ռուսական «նոր ժանդարմները» («Дело Народа») իրանց զաւրելի արարքը: Թէյլ էին տուել իրանց հին ժանդարմները բրածեծի և վիրաւորանքի այն անլուր ստոր միջոցներին զիմելու քաղաքական բանտարկեալների դէմ, ինչպէս վարուեցին Լենինական «կարմիր թիկնապահները» ժամանակաւոր կառավարութեան անդամների հետ (յիշեցէք սօցիալիստ մինիստր Գիօզդեվի պատմածները): Իսկ Պլեխանովի բնակարանի եռակի խուզարկութիւնը: Պլեքէի և Ստօլպինի կառավարութիւնները չ'յանդգնեցին կամ չկամեցան Լեվ Տօլստոյին որևէ կերպ անհանգստացնել. բիւրօկրատիայի և ուղղափառութեան դէմ ծառացած բմբուս ծերունին մնաց մինչև իր կեանքի վերջը անձեռնմխելի: Եւ տեսէք ռուս իրականութեան դառն իրօնիան: Այն հովանաւորութիւնը, որ վայելեց ռուս երկրի մեծ գրողը Նիկօլայ II ինքնակալի կառավարութեան օրով, չունեցաւ ռուս պրօլետարիատի մեծ ուսուցիչը «սօցիալիստ» վլադիմիր Լենինի այսպէս կոչուած «բանւորա-

գիւղացիական կառավարութեան» օրով: Եւ գիտէք ովքեր են անհանգստացրել հիւանդ ծերունուն՝ ռուսական յեղափոխութեան այդ խոշորագոյն ռահիլրանին. դարձեալ «կարմիր թիկնապահները», նրանք, որոնք հռչակուած են, որպէս «краса и гордость русской революции» (Տրօցկի): Պլեխանովի օրգան «ЕДИНСТВО»-ն մերկացնում է բօլշեւիկների անյատակ ցինիզմը, որոնք աշխատում են յետին հաշուով արդարացնել խուզարկուներին, պատճառաբանելով, որ նրանք, իբր թէ, չեն իմացել Պլեխանովի ով լինելու: «Չէ՞ որ—զրոււմ է «ЕДИНСТВО»-ն—կարմիր թիկնապահների շարքերում մտել են գիտակից բօլշեւիկ բանւորներ լաւագոյն ներկայացուցիչները: Եւ տեսէք, նրանք անգամ զաղափար չեն ունեցել Պլեխանովի մասին՝ ռուսական սօցիալդեմօկրատիայի ստեղծողի, նրա հին պարագլխի մասին, որի անունը յայտնի է Ռուսիայի և Եւրոպայի իւրաքանչիւր կիսագիտակից բանւորին: Կարմիր թիկնապահները՝ կոպտաբար վիրաւորելով Պլեխանովին, պէտք է որ իրանց հոգում խորապէս համոզուած լինէին, որ նրանք «սօցիալական յեղափոխութիւն» են կատարում, նրանք բռնել են իսկական «բուրժուային», «կօրնիլովցին» — ըստ Լենինի բեցեպալի: Եւ դրա համար պատասխանատու են ոչ թէ նրանք, այլ դուք, պ. Լենին: Այդ դուք էք, ձեր հոգին է անմիջապէս ներկայ գտնուել Պլեխանովի դէմ գործած բռնութեան ժամանակ: Այդ գարշելիութիւնը դուք էք կատարել նրա դէմ» (№ 180):

Սակայն բօլշեւիկական բռնապետութեան նոր կուրսը արտայայտուեց ոչ միայն խօսքի ու անձի ազատութեան զաղափարի ոտնահարման մէջ. նրանք չխորշեցին նոյն իսկ հասարակական պատկառելի հաստատութիւնների հեղինակութեան առաջ. նրանք զոհ դարձրին իրանց բռնի կամայականութեան Պետրօգրադի և Մոսկուայի քաղաքային

1005
86916

դումաները: Պատմական նման փաստերի տխուր զուգացիւթեամբ բօլշեւիկական քաղաքականութիւնը նորից յիշեցրեց բիւրօկրատական յաղթանակող բէակցելայի ու էջերը անցեալում, երբ ցարի սատրապները թքելով համառու ազգաբնակչութեան ընտրական կամքի վրայ, լուծեցին առաջին և երկրորդ Պետական Դումաները՝ նոր խուլիգանական կազմ ունեցող Դումա հրաւիրելու համար. Լենին-Տրօցկու կառավարութիւնը աւելի կոպտաբար ու վիրաւորանքով լուծելով մայրաքաղաքների դումաները, թքեց դեմօկրատական քախանդամ սխտեմով արտայայտուած ժողովրդական կամքի վրայ, որպէս զի հրէշային անաբեկումներով կեանքի կոչէ բօլշեւիկական հյու հնազանդ գործիքներ նոր «ընտրութիւններով»:

Այդ բռնի ակտը կազմում է բօլշեւիկմի երկինք ազդակող սխրագործութիւններից մէկը: Անպատիժ և անառիթ, Ֆիդիբական ոյժի գործադրութեամբ լուծել այնպիսի հաւաքական մարմիններ, որոնք ընտրուած են Մեծ Յեղափոխութեան դեմօկրատական ամենախոշոր նուաճումներից մէկի հիմքերով (քառանգամ սխտեմով) և որոնց մէջ յեղափոխական դեմօկրատիայի ներկայացուցչութիւնը կազմում է 80%-ից աւելի ճնշող մեծամասնութիւն:

Ահա ինչ հարուածներ է ապրում անարատ անցեալ ունեցող յեղափոխութեան այժմեան վիճակը: Ահա ինչ փաստերով պատուուեց մոլորուած մասսաներին «ազատութիւն» խոստացող բօլշեւիկները կեղծ դիմակը:

IV.

«Խաղաղութիւն», «թող կորչէ պատերազմը», — գոռում էին բօլշեւիկները յեղափոխութեան առաջին օրերից ի վեր և հաւատացնել աշխատում մասսաներին, որ մի-

այն իրանք են խաղաղութեան կողմնակիցները և միայն իրանց քաղաքականութեամբ առաջնորդող «խորհուրդների կառավարութիւնը» կարող է շուտափոյթ խաղաղութիւն կնքել:

Մենք այս տեսութեան մէջ մի կողմ ենք թողնում բօլշեւիկմի «թէօրետիկների» պատմահայեցողական «տեսակէտը» համաշխարհային պատերազմի ծագման պատճառների և նրա հասարակական տենդենցների բնոյթի մասին: Դա տեսական արակտատ պահանջող մի հարց է*), որ մեզ շատ հեռուն կտանէր ներկայ կապակցութեան մէջ, ուր մենք գործ ունենք բացառապէս բօլշեւիկների գործնական քաղաքականութեան ընթացքի հետ: Վերջին կէտում ևս մենք որոշ սահմանափակումներ պիտի անենք. քննութեան առարկայ պիտի դարձնենք ոչ թէ նրանց տակաւիական դիրքը դէպի պատերազմը, այլ դէպի պատերազմին վերջ տալու և խաղաղութիւն կնկնելու հարցը, որպէս զի կարողանանք անմիջապէս պարզել բօլշեւիկական լօգունդի — «խաղաղութիւն», «թող կորչէ պատերազմը» — իմաստը:

*) Նա, ով ուզում է փաստացի գաղափար կազմել արդի պատերազմի պատրաստութեան գործօնների և ծագման պատճառների մասին, թող նեղութիւն կրէ կարգաւ մեր վերջին ընդարձակ աշխատութիւնը՝ „Развитіе милитаризма и империализма въ Германіи“ վերագրով: Մինչև այժմ չ'համարձակուեց ոչ մի ցիմմերվալտիստ կամ բօլշեւիկ փաստական որևէ առարկութիւններ անել մեր հիմնադրած թեզիսների դէմ, թէև գրախօսականներ իղի են ցիմմերվալտիստ և կիսաբօլշեւիկ հրապարակախօսների կողմից (նրանց „Новая Жизнь“ օրգանում և „Лѣтопись“ ժուրնալում): Իրանց անհամաձայնութիւնն իմ հիմնական տեսակէտի հետ արտայայտում են օոսկ շարլոն Ֆրադներով, բայց ստիպուած են խոստովանել մեր արգումենտների փաստական ոյժն ու ճոխութիւնը, մինչ այն աստիճան, որ պաշտպանութեան մի խօսք անգամ չ'են դանում յօգուտ իրանց գաղափարակից Նիկ. Սուխանովի, որի գրքոյկը („Почему мы воюемъ“) անողորմ քննադատութեան ենք ենթարկել մեր աշխատութեան մէջ:

Յեղափոխութեան առաջին օրերից ՚ի վեր ռուսական դեմօկրատիան յայտարարեց մի շատ առողջ և խելացի տեսակէտ խաղաղութեան հարցի նկատմամբ.—մենք միայն գերմանական ժողովրդի հետ կարող ենք հաշտութիւն կնքել. մենք կմեկնենք մեր ձեռքը գերմանական կառավարութեան գլխի վրայից և կսեղմենք թիկունքում նոյնպիսի յեղաշրջում առաջ բերող դեմօկրատիայի եղբայրական ձեռքը:

Թող, որ այդ տեսակէտի իրականացման փաստական հնարաւորութիւնը կախուած լինի օրիեկտիւ պայմաններից և դժուարութիւններից, փոյթ չէ. ինքը տեսակէտը, այնուամենայնիւ, գաղափարային յստակ գիտակցութիւնն է արտայայտում հպարտ յեղափոխականի:

Սակայն բօլշեւիկական թեր, որ ոգևորուած ու յափշտակութեամբ կրկնում էր շարունակ այդ տեսակէտը, իր ակնկալութիւնների մէջ հասաւ այնպիսի չափազանցութիւնների և իր «խաղաղատենչ» ձգտումների մեջ դիմեց այնպիսի աղաղակիչ հակասութիւնների, որ ակնարկածս տեսակէտը միանգամայն աղճատուեց՝ քանի բօլշեւիկմը օպօզիցիայի մէջ էր, իսկ այժմ էլ ցեխի մէջ տրորուեց՝ տիրապետութեան հասած բօլշեւիկների կողմից:

Պարզենք մեր միտքը, յիշելով փաստեր բօլշեւիկական քաղաքականութեան աննախանձելի էջերից:

Ով յեղափոխութեան ժամանակ և նրա առաջին մեղրային շաբաթներին ու ամիսներին եղել է Պետրօգրադում, նկատած կլինի անշուշտ, թէ ինչպիսի ջղաձգութեամբ լարուած սպասում էր դեմօկրատիան, որ ռուսական յեղափոխութիւնը կ'գտնէ իր ուժեղ արձագանքը արեւմուտքում, ՚ի հարկէ ամենից առաջ իր քաղաքական կառուցուածքով յեղափոխութեան այնքան մեծ կարիք ունեցող Գերմանիայում: Օրն ՚ի բուն բօլշեւիկական

«Правда»-ն աշխատում էր անհիմն ենթադրութիւններով և էժան միխթարութիւններով աւետել իր ընթերցող մասսաներին, որ անա Գերմանիան յեղափոխութեան նախօրեակին է կանգնած: Ամեն մի գործադուլ գերմանական այս կամ այն քաղաքում, ամեն մի խլրտում ու յուզմունք պարենաւորման հողի վրայ, որոնք անպակաս են նշել պատերազմի ընթացքում նաև ռուսական յեղափոխութիւնից առաջ, բօլշեւիկական օրգանը ունեցնում էր այդ դէպքերը, խոշորացոյցի տակ դնում և գերմանական յեղափոխութեան վերահաս գալուստը յայտարարում տօնական բացականչութիւններով: Նա, ով ծանօթ է գերմանական յարաբերութիւններին և ճանաչում է գերման ժողովրդին, միայն հեգնական ժպիտով կարող էր դիմաւորել՝ բօլշեւիկ «քաղաքագէտների» մանկամիտ մարգարէութիւններին: Քանի-քանի անգամ ենք վիճել այդ հարցի շուրջը հայ բօլշեւիկների հետ, որոնց իրազեկութիւնը «Правда»-ի էջերից հեռուն չի անցնում և որոնք մտաւոր անօրինակ ստրկութեամբ հալած իւղի տեղ են ընդունում լենինական ամեն մի բեցեպտը:

Ռուսական ակնկալութիւնների վրայ սառը ջուշ ածեց գերմանական սօցիալդեմօկրատիան (տիրող թեր), որի ներկայացուցիչը՝ պատգամաւոր Նոսկէն, հանդիսաւորապէս յայտարարեց ըայտստագում դեռ մարտին (ռուսական դեմօկրատիայի առաջին մանիֆեստը, մարտի 14-ին, լոյս ընծայելուց յետոյ), որ իրանք կարիք չունին արտասահմանեան ընկերների խորհուրդներին, որովհետև «յեղափոխութիւնը գերմանական բանւորութեան համար կլինէր ամենամեծ դժբաղդութիւնը»: Դա մի անուղղակի պատասխան էր ռուսական դեմօկրատիայի կոչին՝ «Ողջ աշխարհի աշխատաւոր ժողովրդի» հասցէին ուղղուած: Այնուհետև կուսակցութեան լիդերները՝ Շէյդեման, էդ.

Դաւիթ, Զիւղեկում, Հայնէ րայխստագում, դոկտ. Լենչ մամուլի մէջ բարձրաձայն առաջարկում էին պետական կանցլերին, որ սա շտապէ ըէֆօրմներ տալ Պրուսիայի ներքին քաղաքական կեանքի համար, որպէս զի դրանով կանխէ ամեն մի յեղափոխական բռնկման: Ահա այսպէս էր մտածում գերմանական դեմօկրատիայի ճնշող մեծամասնութիւնը յեղափոխութեան մասին:

Բայց բօլշեւիկական դիրքի հանդէպ մեզ շարունակ դբադեցնում էր մի հարց. արդեօք, այդ պարոններն անկեղծ ցանկոյրիւնն էր՝ տեսնել յեղափոխութեան սրբազան բոցի բռնկումը նաև Գերմանիայում, թէ՛ դա թիկունքում և ճակատում մասսաներ մոլորեցնելու և քնացնելու մի խորաւանկ մանկութիւն էր՝ իրանք էլ չհաւատալով իրանց խօսքերին:

Խոստովանում ենք, ընթերցող, որ մենք հրաժարուեցինք այդ քննական հարցի պատասխանը որոնել ու գտնել հոգեբանական վերլուծութեամբ, դա անապահով և անհամոզեցուցիչ մի մեթօդ է՝ կուսակցութիւնների ֆիզիօնօմիոնները ճանաչելու համար: Մեր հարցի բաւարարութիւնը աշխատեցինք գտնել բօլշեւիկների քաղաքականութեան զիկ-զակ վերելիքների մէջ, նրանց բռնած դիրքի ազդակիչ անհեռողականութեան և քաօսային հակասութիւնների մէջ:

Յեղափոխութեան հնարաւորութիւնը Գերմանիայում մենք միշտ շաղկապել ենք արդի պատերազմի ընթացքի և ելքի հետ: Դեռ հին ըէթիմի օրով լոյս տեսած մեր յօդուածների մէջ բազմիցս շեշտել ենք այն միտքը, որ յաջող ու արմատական յեղափոխութիւն Գերմանիայում հնարաւոր է միայն նրա պարտութեան դէպքում պատերազմի դաշտում: Ռուսական յեղափոխութեան գալուստը աւելի զիւրին էք պատկերանում մեզ, որովհետեւ դեռ պա-

տերազմի նախօրեակին, 1913—1914 թ., օպօզիցիօն Ռուսիայում կուտակուել էր այն յեղափոխական էներգիան, ինչ եղել էր տասը տարի առաջ՝ 1904 թ.: առաջին յեղափոխութեան նախօրեակին: Պատերազմի ընթացքում յեղափոխական սոցորումները մեր երկրում ոչ միայն չմարեցին, այլ և աւելի ուժեղացան շնորհիւ ներքին քայքայումների և արտաքին անաջողութեան, շնորհիւ բիւրօկրատիայի բուլ յամառութեան՝ ոռու հասարակականութեան հասունացած պահանջների հանդէպ և, որ պակաս նշանակութիւն չունի, շնորհիւ պալատական կամարիլլայի մէջ բռն դրած հայրենադաւ և հայրենաւաճառ ակնյայտի գերմանասիրութեան, որին պիտի յայտնի չափերով վերագրել ոռուսական զօրաճակատի անաջողութիւնները:

Ի նկատի ունենալով այդ բոլոր հանգամանքները, մենք խորապէս հաւատացած էինք, որ ոռուսական յեղափոխութիւն վաղ թէ ուշ՝ պատերազմի ընթացքում թէ յետոյ, պիտի անխուսափելիօրէն բռնկուէր, եթէ նոյն իսկ պատերազմական այնքան մեծ անաջողութիւններ չունենար Ռուսիան և եթէ, աւելի կասեմք, դաշնակիցների հետ միասին եւ դաշնակիցների շնորհիւ վերջին հաշւով յաղթութեամբ դուրս գար նա այս պատերազմից: Մեր այդ հաւատը ունէր հետեւեալ փաստական հիմքերը:

Նախ հակագերմանական կօալիցիայի յաղթութիւնը ոչ մի դէպքում չէր կարող օրիորով պսակել ոռուսական ըէակցիայի գլուխը և նրա գոյութեան ամուր հենարաններ շնորհել, որովհետեւ մի պատերազմ, որի մէջ ամենամիճոական զործօնների նշանակութիւն ունեն տեխնիկական և ֆինանսական ոյժը, ապա ուրեմն նրա յաղթութեան պսակները չէին կարող ոչ մի դէպքում հիւսուել արեւելեան (ոռուսական), այլ բացառապէս արեւմտեան (անգլո-ֆրանսիական) ճակատում:

Երկրորդ՝ գերմանական կօալիցիայի պարտութիւնը կամ յաղթութիւնը միայն և միմիայն կախուած էր Գերմանիայից՝ միլիտարիզմի այդ «եզակի» հերոսից: Գերմանական կօալիցիայի պարտութիւնը պարտադրեց զաշտում ամենից առաջ և ամենամեծ չափով կնշանակէր պարտութիւն պաշտօնական Գերմանիայի քաջաբազան կուրսի երկրի ներսում, կնշանակէր անկուսն Վիլհելմ II-ի անձնական ըէժիմի գլխից, պրեստիժի, կնշանակէր պարտութիւն պրուս-ինկերական հաստաբազուկ կաստայի, միլիտարիստների և իմպերիալիստների տիրող բանակի՝ իրանց ուժեղ ու համատարած կազմակերպութիւններով («Wehrverein», «Flottenverein», Alldeutscher Verband» և այլն): Իսկ պարտուած Գերմանիայում բռնկուած յեղափոխութիւնը կ'գտնէր իր ամենաուժեղ արձագանքը Ռուսիայում, ուր արդէն պարարտ հող կար գրա համար: Գերմանական կայզերիզմի անկումից յետոյ այլեւ գոյութեան տեղ ու իրաւունք չէր ունենայ ռուսական ցարիզմը, որովհետեւ վերջինիս ըէակցիան էր սնուում և պայմանաւորուած էր առաջնով և ոչ հակառակը: Դա տարբական ճշմարտութիւն է: Նոյնքան տարբական է և այն, որ տնտեսապէս և պատմա-կուլտուրապէս առեւտրային ինտերպոնալ յարաբերութիւններ էր կապում Ռուսիայի համար, երբէք չի կարող ունենալ և չունեցաւ ագրարային-հասարակական երկրի՝ Ռուսիայի՝ յեղափոխութիւնը Գերմանիայի համար: Այդ տեսակէտից չարաչար սխալուեցին իրանց «պատանեկական ոգևորու-

թիւններով» («Рабочая Газета») ռուսական դեմօկրատիայից շատ ներկայացուցիչներ:

Երրորդ՝ գերմանական կօալիցիայի յաղթական «փառքը», ընդհակառակը, պիտի ունենար, ինչպէս և դժբաղտաբար ունեցաւ, միանգամայն հակառակ հետեանքները. յաղթութիւնը պիտի օրիորով պսակէր Վիլհելմի կառավարութեան գլուխը, անհնար դարձնէր ներքին ընդդիմադիր շարժման ուժեղացումը, փակէր դեմօկրատիայի բերանը, գերմանական ոյժի անպարտելիութեան ներբողներով արբեցնէր քաղքենիութեան լայն խաւերը, անպատիժ կապէր ըմբոստ տիպերի ձեռքն ու ոտքը (իմա Կարլ Լիբկնիխտ) և ստիպէր դեմօկրատիայի ներկայացուցիչներին անվերապահ յայտարարելու, որ «յեղափոխութիւնը գերմանական բանւորութիւն համար դժբախտութիւն կլինէր» (Նոսկէ): Ի՞նչ զուր չէ, որ գերմանական դեմօկրատիայի այնպիսի կարկառուն դէմքեր, ինչպէս Կարլ Կաուցկին և Էդուարդ Բերնշտայն է, որոնք պատերազմի հարցում համերաշխ դիրք էին բռնել, դառնութեամբ խոստովանել են, որ ներկայ պայմաններում, քանի պատերազմական բաղդը ժպտում է Գերմանիային, անհնարին է յեղափոխութիւնը Գերմանիայում*):

*) Վերջերս մի այլ իրադեկ աղբիւր հաստատում է նոյն ենթադրութիւնը: Չեխ սօցիալիստական թերթի խմբագիր Ի. Մարտինեկը տեսակցութիւն է ունեցել Ստոգնովում գերմանական և աւստրիական սօցիալդեմօկրատական կուսակցութիւնների կենտրոնական օրգանների («Vorwärts» և «Arbeiter Zeitung») աշխատակցի հետ՝ Օտտօ Պօլ անունով—մէկը կուսակցական հին իործիչներից,—և հարցրել է նրա կարծիքը, թէ որքան հնարաւոր է սպասել յեղափոխութիւնը Գերմանիայում և Աւստրիայում, աւելացնելով, որ Ռուսիայում տարածուած է գրական կարծիք այդպիսի հնարաւորութեան մասին: Օտտօ Պօլը ժպտալով ռուսական միամտութեան վրայ, վճռականապէս բացասական կարծիք է յայտնել նրա տուած հարցին: Ինքն՝ չեխ սօցիալիստ, իր հերթին զգուշացնելով ռուս դեմօկրատներին այդ աղիթով, աւելացնում է, որ

Յեղափոխութիւն հնարաւոր է Գերմանիայում ոչ որ-
պէս արձագանք ուստական յեղափոխութեան, այլ այն
ժամանակ, եթէ նա պարտուի մեր դաշնակիցներին այս
պատերազմի ընթացքում: Հակառակ դէպքում միայն պա-
լիատիւ ընթացքներ կարող են լինել Պրուսիայում և Գեր-
մանիայում: Այս է մեր ենթադրութիւնը:

Բայց տեսէք, թէ ինչ ապշեցուցիչ հակասութիւննե-
րերի բովով ընթացաւ բօլշեւիկների տակտիկը ռուս-գեր-
մանական յարաբերութիւնների հարցի շուրջը յեղափոխու-
թիւնից առաջ և յետոյ: Արար աշխարհին յայտնի է, որ
բօլշեւիկները յեղափոխութիւնից առաջ արտայայտուած
«պարտողականներ» («пораженцы») էին, այսինքն ցան-
կանում էին ցարական Ռուսիայի պարտութիւնը այս պա-
տերազմում, պատճառաբանելով, որ ռուսական յեղափո-
խութեան բռնկումը, ասել է՝ ցարական միապետութեան
տապալումը, հնարաւոր է միայն նրա պատերազմական
պարտութեան դէպքում:

Տանք մի բաժնի այդ տեսակէտին, առանց վերապա-
հումների, պատմական ճշմարտութեան իր յատուկ բաժի-
նը: Սակայն եթէ բօլշեւիկների տեսակէտը՝ պատերազմի
և յեղափոխութեան փոխադրնշութեան նկատմամբ, պատ-
մական մի հանրանիշ համոզմունք է և ոչ թէ չափած ու
ձեւած է միմիայն ռուսական յարաբերութիւնների համար,
ապա մեզ մտատանջում է այն հարցը, թէ ինչո՞ւ նրանք
չպահպանեցին իրանց տեսակէտային հետևողականութիւ-
նը գերմանական յարաբերութիւնների նկատմամբ: Եթէ
նրանք առաջ ցանկացել են ցարական Ռուսիայի պար-
տութիւնը քաղաքական ցնցումներ լինեն Աւստրիայում, ապա դա ոչ թէ
կլինի տեղական գերման պրօլետարիատի յեղափոխութիւն ընդ-
դէմ միապետութեան, այլ մանր ժողովուրդների ապստամբութիւն
ընդդէմ Հաբսբուրգեան ընկերայի ճնշումների (տես նրա յօդուա-
ծը՝ «Единство» № 186):

տութիւնը՝ ի հարկէ միայն կայգերական Գերմանիայի
յաղթութեան հետևանքով, ինչո՞ւ նրանք յեղափոխութիւ-
նից յետոյ չցանկացան կայգերական Գերմանիայի պար-
տութիւնը հանրապետական և դեմօկրատիկ Ռուսիայի և
և սրա ազատ ու դեմօկրատիկ դաշնակիցներին յաղթու-
թեան գնով, որպէս զի պարտուած Գերմանիայում ևս
բռնկուէր յեղափոխութեան այն նուիրական բոցը, որը
բռնկուել ու կործանել էր միապետութեան կոթողները
պարտուած Ռուսիայում: Եւրոպական ընկերայի երգուեալ
թշնամին և համաշխարհային դեմօկրատիայի շահերի տե-
սակէտից եհող անկաշառ յեղափոխականը պէտք է ան-
հրաժեշտօրէն պահպանէր տեսակէտային այդ անշեղ հե-
տևողականութիւնը՝ թէ ցարական Ռուսիայի և թէ կայ-
գերական Գերմանիայի նկատմամբ հաւասարապէս:

Բայց բօլշեւիկները այդպէս չ'վարուեցին, նրանք
փոխեցին իրանց ֆրօնտը, ի հարկէ ոչ յօգուտ յեղափո-
խական Ռուսիայի և ոչ ի վնաս ընկերային Գերմանիայի,
այլ բռնեցին մի այնպիսի դիրք, որից վերջին հաշւով
զարձեալ պիտի օգտուէր հակառակորդի իմպերիալիզմը:
Եթէ նրանք առաջ «պարտողականներ» էին միապետական
Ռուսիայի հանդէպ, ապա յետոյ դարձան «հակապաշտպա-
նողականներ» («антиоборонцы») դեմօկրատական Ռու-
սիայի հանդէպ: Լսում էք, ընթերցողներ: Լենինականները
ամենաազատ և ամենադեմօկրատ երկրի արտաքուստ մա-
հալիօրէն վտանգուած շահերի հանդէպ նոյն իսկ արհա-
մարհեցին «պաշտպանողական» («оборончески») տեսակէ-
տը, թէկուզ արտաքին թշնամին՝ նոյնքան ընկերային ու
միապետական, որքան ընկած ռուսական ընթիմը, առիւ-
ծի բաժիններ էր գրաւել երկրից, պինդ նստել էր հա-
մեղ կոտորների վրայ և ապառնում էր հարուածել յեղա-
փոխական մայրաքաղաքին: Պաշտպանողական տեսակէտը

համարուում է բօլշեվիկներին աչքում «հակախնտերնացիօնալիստական» և որպէս զի փրկէին նրանք ցիմմերվալդեան «խնտերնացիօնալիզմի» կասկածաբար ֆօրմուլը, պէտք է նրանք նոյն իսկ մի քայլ էլ հեռու գնային, վերջին հաշուով դարձեալ յօգուտ Գերմանիայի:

Եւ իրաւ, բօլշեվիկները քափ ու քրթինքի մէջ գործի դիմեցին այդ ուղղութեամբ:

Նրանք ոչ միայն հակառակ էին, որ յեղափոխական զօրքը առաջ խոյանայ միապետական զօրքի դէմ և մաքրէ իր արդէն ազատ երկրի սահմանները, այլև, ով զարմանք, բուռն եռանդով ազիտացիա մղեցին յօգուտ «եղբայրացման» գաղափարի ռազմաճակատում: Ռուս զօրքը չ'պէտք է կոռուի Գերմանիայի դէմ, այլ իր բոլոր մասերում պիտի «եղբայրացման» փորձերի դիմէ հակառակորդի հետ: «Եղբայրացումը» սեպուեց, որպէս խաղաղութեան հասկերու ապահով միջոցներից մէկը:

Ինչպէս կարելի է առաջխաղացման և յաղթութեան կոչ անել, դրա մէջ միայն իմպերիալիստներն են շահագրգռուած*):

*) Իրանց այդ վերջին առարկութեան մէջ ցիմմերվալդիստ բօլշեվիկները միայն այն ժամանակ կուսենային իրանց ձևական արդարացումը, եթէ պատերազմի սկզբում նրանք միակողմանի դիրք չընէին առհասարակ դէպի կռուող երկրները: Իբրև ցիմմերվալդիզմի «քօզմայի» ներկայացուցիչներ, նրանք չ'պէտք է «պարտողական» անասկէտ պաշտպանէին ընդդէմ հին Ռուսիայի, որովհետեւ եթէ մի հոսանք պաշտպանում է մի երկրի պարտուելու ցանկալիութիւնը, ապա նա դրանով, կամայ ակամայ, անուղղակի կերպով, պաշտպանում է միւս (հակառակորդ) երկրի յաղթութեան ցանկալիութիւնը. առանց վերջինի յաղթութեան, չկայ և չի կարող լինել առաջինի պարտութիւնը, դա պարզ է առանց այլևայլի: Հարց է ծագում. ինչո՞ւ իմպերիալիստական է համարուում յեղափոխական զօրքին ուղղած յաղթական կոչը՝ ընդդէմ բէակցիօն երկրի միապետական զօրքի, և իմպերիալիստական չի համարուում (ընդհակառակը յեղափոխական է հռչակւում) մի բէակցիօն երկրի (նախկին Ռուսիայի) պարտութիւն՝ միւս բէակցիօն

Այդպէս էր բարբառում Լենինի յայտնի ընցեպտներից մէկը, որ ստրկական հնազանդութեամբ թուլեցին նրա գաւառական բոլոր հլու աշակերտները:

Վիկտոր Չերնովը կատարեալ իրաւացիութեամբ մի սրամիտ նկատողութիւն է արել Լենինի այդ ընցեպտի վերաբերմամբ: Յունիսի սկզբներին, Բան. և Զին. պատգամ. խորհուրդների համառուական համագումարի ժամանակ (Պետրօգրադում) Չերնովը իր ճառի մէջ ասել է ի միջի այլոց հետեւեալը. Լենինը մի կողմից հրաժարուում է Շայդեմանի և ընկ. հետ խաղաղութեան բանակցութիւններ վարելուց (խօսքը վերաբերում է սօցիալիստական կօֆերենցիային), իսկ միւս կողմից յանձնարարում է ռուս զօրքերին «եղբայրացում» ճակատում գերմանական զօրքի հետ, մոռանալով կամ անգիտանալով, որ գերման զօրքի մի մասը Շայդեմանի կողմնակիցներն են (բանւորներից բաղկացած), իսկ աւելի մեծ մասը ստրկօրէն ենթարկուած է տակաւին Վիլհելմ II-ի հրամաններին:

Շատ ճիշտ նկատողութիւն: Բայց այժմ այնքան է խորացել բօլշեվիկների երկդիմի քաղաքականութեան հակասութիւնը, որ մի աւելորդ փաստով ևս պատուել է նրանց դիմակը և մերկացրուել խնտերնացիօնալիզմի թըշուառ կեղծարարների վուլգար գերմանասիրութիւնը: Այն պարոնները, որոնք խորշում էին սօցիալդեմօկրատական խոշոր կուսակցութեան (Շայդեմանի թեր.) ներկայացուցիչների հետ «խաղաղութեան առևտուր» («Правда»-ի խօսքերը) անելուց, համարելով նրանց իմպերիալիստ կառավարութեան (գերմանական) վաճառուած գաւաճաններ,

և իմպերիալիստ երկրի (Գերմանիայի) յաղթութեան գնով: Դսել հարցը, նշանակում է պատասխանել: Ցիմմերվալդիզմը ուրիշ բան չէ, բայց թէ վերջին հաշուով, գերմանական իմպերիալիստական նուաճումների օրիննոացիա: Մենք աւելի կհամոզուենք դրա մէջ յետագայ գիտողութիւններից:

համարուում է բօլշևիկներին աչքում «հակախնտերնացիօնալիստական» և որպէս զի փրկէին նրանք ցիմմերվալդեան «խնտերնացիօնալիզմի» կասկածաբաւ ֆօրմուլը, պէտք է նրանք նոյն իսկ մի քայլ էլ հեռու գնային, վերջին հաշւով դարձեալ յօգուտ Գերմանիայի:

Եւ իրաւ, բօլշևիկները քափ ու քրթինքի մէջ գործի դիմեցին այդ ուղղութեամբ:

Նրանք ոչ միայն հակառակ էին, որ յեղափոխական զօրքը առաջ խոյանայ միապետական զօրքի դէմ և մաքրէ իր արդէն ազատ երկրի սահմանները, այլև, ով զարմանք, բուռն եռանդով ազխտացիա մղեցին յօգուտ «եղբայրացման» գաղափարի ռազմաճակատում: Ռուս զօրքը չ'պէտք է կռուի Գերմանիայի դէմ, այլ իր բոլոր մասերում պիտի «եղբայրացման» փորձերի դիմէ հակառակորդի հետ: «Եղբայրացումը» սեպուեց, որպէս խաղաղութեան հասկնալի ապահով միջոցներից մեկը:

Ինչպէս կարելի է առաջխաղացման և յաղթութեան կոչ անել, դրա մէջ միայն իմպերիալիստներն են շահագրգռուած*):

*) Իրանց այդ վերջին առարկութեան մէջ ցիմմերվալդիստ բօլշևիկները միայն այն ժամանակ կուսենային իրանց ձեռնաւարդարացումը, եթէ պատերազմի սկզբում նրանք միակողմանի դիրք չընէին առհասարակ դէպի կռուող երկրները: Իրենց ցիմմերվալդիզմի «դօգմայի» ներկայացուցիչներ, նրանք չ'պէտք է «պարտողական» անսակէտ պաշտպանէին ընդդէմ հին Ռուսիայի, որովհետեւ եթէ մի հոսանք պաշտպանում է մի երկրի պարտուելու ցանկալիութիւնը, ապա նա դրանով, կամայ ակամայ, անուղղակի կերպով, պաշտպանում է միւս (հակառակորդ) երկրի յաղթութեան ցանկալիութիւնը. առանց վերջնի յաղթութեան, չկայ և չի կարող լինել առաջնի պարտութիւնը, դա պարզ է առանց այլեայլի: Հարց է ծագում. ինչո՞ւ իմպերիալիստական է համարուում յեղափոխական զօրքին ուղղած յաղթական կոչը՝ ընդդէմ բէակցիօն երկրի միապետական զօրքի, և իմպերիալիստական չի համարուում (ընդհակառակը յեղափոխական է հռչակուում) մի բէակցիօն երկրի (նախկին Ռուսիայի) պարտութիւն՝ միւս բէակցիօն

Այդպէս էր բարբառում Լենինի յայտնի ընցեպտներից մէկը, որ ստրկական հնազանդութեամբ թութակեցին նրա գաւառական բոլոր հլու աշակերտները:

Վիկտոր Չերնովը կատարեալ իրաւացիութեամբ մի սրամիտ նկատողութիւն է արել Լենինի այդ ընցեպտի վերաբերմամբ: Յունիսի սկզբներին, Բան. և Զին. պատգամ. խորհուրդների համառուսական համագումարի ժամանակ (Պետրօգրադում) Չերնովը իր ճառի մէջ ասել է ՚ի միջի այլոց հետեւեալը. Լենինը մի կողմից հրաժարուում է Շայդեմանի և ընկ. հետ խաղաղութեան բանակցութիւններ վարելուց (խօսքը վերաբերում է սօցիալիստական կօնֆերենցիային), իսկ միւս կողմից յանձնարարում է ռուս զօրքերին «եղբայրանալ» ճակատում գերմանական զօրքի հետ, մոռանալով կամ անգիտանալով, որ գերման զօրքի մի մասը Շայդեմանի կողմնակիցներն են (բանուորներից բաղկացած), իսկ աւելի մեծ մասը ստրկօրէն ենթարկուած է առկաւին Վիլհելմ II-ի հրամաններին:

Շատ ճիշտ նկատողութիւն: Բայց այժմ այնքան է խորացել բօլշևիկներին երկդիմի քաղաքականութեան հակասութիւնը, որ մի աւելորդ փաստով ևս պատուել է նրանց դիմակը և մերկացրուել խնտերնացիօնալիզմի թըշուառ կեղծարարների փուլգար գերմանասիրութիւնը: Այն պարոնները, որոնք խորշում էին սօցիալդեմօկրատական խոշոր կուսակցութեան (Շայդեմանի թեր) ներկայացուցիչների հետ «խաղաղութեան առևտուր» («Правда»-ի խօսքերը) անելուց, համարելով նրանց իմպերիալիստ կառավարութեան (գերմանական) վաճառուած գաւաճաններ, և իմպերիալիստ երկրի (Գերմանիայի) յաղթութեան գնով: Դեռ հարցը, նշանակում է պատասխանել: Յիմմերվալդիզմ ուրիշ բան չէ, բայց թէ վերջին հաշւով, գերմանական իմպերիալիստական նուաճումների օրինատացիա: Մենք աւելի կհամոզուենք դրա մէջ յետագայ գիտողութիւններից:

այսմ նոյն այդ պարոնները՝ Լենին-Տրոցկու ներկայացուցիչները, փորձող են տալիս Վիլհելմի գեներալ շտաբի գոններին՝ «խաղաղութեան առևտուր» են անում իմպերիալիստ և միապետական կառավարութեան արդէն անմիջական ներկայացուցիչներին՝ «նոցին մեծութիւններ և գերազանցութիւններ» բաւարական թագաժառանգի, ֆօն Կիւլմանի, Կօմս Չերնինի, գեներալ Հոֆմանի և այլ բարձրատիպոս երևելիների հետ:

Մենշևիկական և էս-էր-ական օրգանները և նոյն իսկ ցիմմերվալդեան «ինտերնացիօնալիստների» կամ կիսաբօլշեվիկների բերան «Новая Жизнь»-ը հեղնաբար նկատել են այդ ակներև փաստը, մեղադրելով բօլշեվիկներին, որ նրանք գնացել են Բրեստ (գինադադարի բանակցութիւնների տեղը) «առևտուր» («сделка») անելու Վիլհելմի և գերման իմպերիալիստների հետ: Ճշմարտութիւնը քիչ թէ շատ յարգող հակառակորդին մնում է համարձակ խոստովանել այդ մեղադրանքի հանգէս, որ իրանք, այո, սեղմում են Վիլհելմի գեներալների ձեռքը խաղաղութեան առևտուր անելու համար: Բայց Լենինի լէյք-օրգանը՝ «Правда» անունով, որ այնքան է հեռու ճշմարտութիւնից, որքան ինքը ճշմարտութիւնը հեռու է կեղծիքից ու սուտից, քաջութիւն չունի անուրանալի փաստը անվերապահօրէն խոստովանելու: Նա մեղքի մէջ բռնուածի նման ծամածուծութիւններ է անում և ոչ միայն աշխատում է ուրանալ վերադրած մեղադրանքը, այլև նոր կեղծիքներ և խեղաթիւրումներ է անում իր առաջնորդող յօդուածում (№ 207, գեկտ. 6-ին հ. տ.): «Правда»-ն ուզում է հաւատացնել, որ իր կուսակցութիւնը պաշտպանել է միշտ այն միտքը, որ «գինադադարի և խաղաղութեան առաջարկով պէտք է դիմել միաժամանակ կուռքերկրներին եւ կառավարութիւններին և՛ ժողովրդներին»:

Այստեղ Լենինի թերթը բարեհաճում է եւ ստել եւ խեղաթիւրել փաստը: Իր կուսակցութիւնը միշտ պաշտպանել է այն միտքը, որ պէտք է կառավարութիւնների դիմի վրայից ձեռք մեկնել թիկունքում ապստամբող ժողովրդներին և նրա հետ խաղաղութեան դաշն կապել: Այդ միտքը ոչ միայն շարունակ կրկնել են բօլշեվիկները, քանի նրանք օպօզիցիայի մէջ են եղել, այլև նոյն իսկ այժմ նրանց Բրեստ գնացող ներկայացուցիչը՝ Կամենեվը, շեշտել է նոյնը, ինչպէս յետոյ կտեսնենք: Սա «Правда»-ի ստի բաժինն է: Այնուհետև նա խեղաթիւրում է, երբ խօսում է առհասարակ կուռք երկրներին խաղաղութեան առաջարկով դիմելու մասին: Բօլշեվիկները, ինչպէս յետոյ կտեսնենք, քնքոյշ հողատարութեամբ սեպարատ խաղաղութեան ձեռք են մեկնել միայն գերմանական կօալիցիային, իսկ դաշնակիցների նկատմամբ պ. Տրոցկին միայն անարժան խաղ է սարքել: Իր սուտը թխելուց յետոյ, Լենին-Տրոցկու պաշտօնական բերանը աշխատում է յետին գոնով արդարացնել իր կուսակցութեան քայլը՝ գերմանական կառավարութեան դիմելու նկատմամբ: «Պատերազմական զործողութիւնները զաւարացնել կարող են միայն լիազօրուած (полномочны) իշխանութիւնները: Խաղաղութեան բանակցութիւնները վարել կարող է միայն կառավարութիւնը»:

Միանգամայն ճիշտ է, առանց պատ է պատ ընկնելու և «ժողովրդներին դիմելու» մասին առասպելներ հիւսելու, հէնց սկզբից և ուղղակի պէտք է այսպէս յայտարարել: Ի՞նչ կարող է ասել ժողովուրդը մի երկրում (Գերմանիայում) ուր պատերազմ յայտարարելու և խաղաղութիւն կնքելու կարևորագոյն հարցերը կախուած են նոյն իսկ ոչ թէ պատասխանատու (պարլամենտի առաջ) կառավարութիւնից, այլ միայն մի մարդուց՝ Վիլհելմ II-ի

այսմ նոյն այդ պարոնները՝ Լենին-Տրոցկու ներկայացուցիչները, փորձող են տալիս Վիլհելմի գեներալ շտաբի դռներին՝ «խաղաղութեան առևտուր» են անում իմպերիալիստ և միապետական կառավարութեան արդէն անմիջական ներկայացուցիչներին՝ «նոցին մեծութիւններ և գերազանցութիւններ» բաւարական թաղաժառանգի, ֆօն Կիւլմանի, Կօմս Չերնինի, գեներալ Հոֆմանի և այլ բարձրատիպոս երեւելիների հետ:

Մենշևիկական և էս-էր-ական օրգանները և նոյն իսկ ցիմմերվալդեան «ինտերնացիօնալիստների» կամ կիսաբօլշևիկների բերան «Новая Жизнь»-ը հեղնաբար նկատել են այդ ակներև փաստը, մեղադրելով բօլշևիկներին, որ նրանք գնացել են Բրեստ (զինադադարի բանակցութիւնների տեղը) «առևտուր» («сделка») անելու Վիլհելմի և գերման իմպերիալիստների հետ: Ճշմարտութիւնը քիչ թէ շատ յարգող հակառակորդին անում է համարձակ խոստովանել այդ մեղադրանքի հանդէս, որ իրանք, այո, սեղմում են Վիլհելմի գեներալների ձեռքը խաղաղութեան առևտուր անելու համար: Բայց Լենինի լէյք-օրգանը՝ «Правда» անունով, որ այնքան է հեռու ճշմարտութիւնից, որքան ինքը ճշմարտութիւնը հեռու է կեղծիքից ու սուտից, քոջութիւն չունի անուրանալի փաստը անվերապահօրէն խոստովանելու: Նա մեղքի մէջ բռնուածի նման ծամածուծութիւններ է անում և ոչ միայն աշխատում է ուրանալ վերագրած մեղադրանքը, այլև նոր կեղծիքներ և խեղաթիւրումներ է անում իր առաջնորդող յօդուածում (№ 207, գեկտ. 6-ին հ. տ.): «Правда»-ն ուզում է հաւատացնել, որ իր կուսակցութիւնը պաշտպանել է միշտ այն միտքը, որ «զինադադարի և խաղաղութեան առաջարկով պէտք է զիմել միաժամանակ կուռքերկրներէ եւ կառավարութիւններին և՛ ժողովուրդներին»:

Այստեղ Լենինի թերթը բարեհաճում է եւ ստել եւ խեղաթիւրել փաստը: Իր կուսակցութիւնը միշտ պաշտպանել է այն միտքը, որ պէտք է կառավարութիւնների զլխի վրայից ձեռք մեկնել թիկունքում ապստամբող ժողովրդներին և նրա հետ խաղաղութեան դաշն կապել: Այդ միտքը ոչ միայն շարունակ կրկնել են բօլշևիկները, քանի նրանք օպօզիցիայի մէջ են եղել, այլև նոյն իսկ այժմ նրանց Բրեստ գնացող ներկայացուցիչը՝ Կամենեվը, շեշտել է նոյնը, ինչպէս յետոյ կտեսնենք: Սա «Правда»-ի ստի բաժինն է: Այնուհետև նա խեղաթիւրում է, երբ խօսում է առհասարակ կուռք երկրներին խաղաղութեան առաջարկով զիմելու մասին: Բօլշևիկները, ինչպէս յետոյ կտեսնենք, քնքոյշ հոգատարութեամբ սեպարատ խաղաղութեան ձեռք են մեկնել միայն գերմանական կօալիցիային, իսկ դաշնակիցների նկատմամբ պ. Տրոցկին միայն անարժան խաղ է սարքել: Իր սուտը թիկունց յետոյ, Լենին-Տրոցկու պաշտօնական բերանը աշխատում է յետին դռնով արդարացնել իր կուսակցութեան քայլը՝ գերմանական կառավարութեան զիմելու նկատմամբ: «Պատերազմական գործողութիւնները զաւարացնել կարող են միայն լիազօրուած (полномочный) իշխանութիւնները: Խաղաղութեան բանակցութիւնները վարել կարող է միայն կառավարութիւնը»:

Միանգամայն ճիշտ է, առանց պատ է պատ ընկնելու և «ժողովուրդներին զիմելու» մասին առաջադրելու հիւսելու, հէնց սկզբից և ուղղակի պէտք է այսպէս յայտարարել: Ի՞նչ կարող է ասել ժողովուրդը մի երկրում (Գերմանիայում) ուր պատերազմ յայտարարելու և խաղաղութիւն կնքելու կարևորագոյն հարցերը կախուած են նոյն իսկ ոչ թէ պատասխանատու (պարլամենտի առաջ) կառավարութիւնից, այլ միայն մի մարդուց՝ Վիլհելմ II-ի

անձնական կամքից, որի առաջ միայն պատասխանատու է գերմանական կառավարութիւնը: Նշանակում է ճիշտ է կատարելապէս, պարոնայք բօլշեւիկներ, երբ ձեր հակառակորդները նետում են ձեր ճակատին՝ Վիլհելմի հետ «առետուր» անելու մեղադրանքը:

Բայց «Правда»-ն չի հանգստանում իր կաշուի մէջ. նա մի սուտը խտացնում է միւս սուտով, անպատիժ կերպով ի չարը գործադրելով դիւրահաւատ ընթերցողների միամտութիւնը: Բանից դուրս է գալիս, որ գերմանական շտաբը և կառավարութիւնը «հարկադրուած համաձայնուել են զինադադարի և խաղաղութեան բանակցութիւնները վարելու»: Ինչու: Որովհետեւ հակառակ գէպքում գերմանական բոլոր զինւորների և ամբողջ ժողովրդի համար կպարզուէ, որ պատերազմը շարունակելու պատասխանատուութիւնը իր դրաւումների և կողոպտումների նպատակով, ընկնում է իրանց շտաբի և կառավարութեան վրայ: Այսպէս է բարբառում Լենինի օֆիցիօզը: Այսպէս դատողները, ընթերցող, ոչ թէ իրանք են միամիտ երեխաներ, այլ անսահման խաբուող երեխաների տեղ են ընդունում իրանց ընթերցող ու հաւատացող մասսաներին: Պարզապէս աչքակապութիւն է, ասել, որ գերման կառավարութիւնը հարկադրուած է ընդունել սեպարատ զինադադարի և խաղաղութեան առաջարկը: Դա նշանակում է ուղղակի ուրանալ գերմանական զիւլլօմատիայի բազմահար մախինացիաների պատմութիւնը պատերազմի ամբողջ ընթացքում: Գերմանական շտաբը և Բերլինի կարբինտը, պարոնայք բօլշեւիկներ, սրտատրոփ սպասել են և շարունակ օրհնել են գալուստը այն բարեպատէհ մօմենտի, երբ հնարաւոր կլինի սեպարատ խաղաղութեամբ քանդել դաշնակիցների կուռ միութիւնը և առանձին-առանձին հարուածել բոլորին: Գերման զինւոր-

ներն ու ժողովուրդը շատ լաւ գիտեն այդ: Եւ ահա հասել է այդ մօմենտը: Պատմական այն դաւաճանութիւնը, որ թոյլ չտուաւ իրան Նիկօլայի կառավարութիւնը, թէև ուղում էր նա, թոյլ տուեց իրան Լենինի կառավարութիւնը: Բայց լաւ իմացած եղէք, որ եթէ առհասարակ հնարաւոր է սեպարատ խաղաղութիւնը, ապա դա աւելի պատուաւոր կլինէր բիւրօկրատական կառավարութեան, քան բօլշեւիկների տիրապետութեան օրով...

V.

Մեր հակառակորդներին աւելի լաւ ճանաչելու համար պէտք է ուշադրութեամբ քննենք նրանց գործունէութեան հիմնական լօզունգները:

Մի բոլք է ենթադրենք, որ բօլշեւիկների «եղբայրացման» լօզունգը բղխել է նրանց յեղափոխական անկեղծութիւնից: Հարց է ծագում. չէ՞ որ յօգուտ խաղաղութեան գործնական-քարտուր հետեւեցնելու սպասելու համար այդպիսի «եղբայրացումից», անհրաժեշտ նախապայման է, որպէս զի անկեղծութիւնը լինի երկուստեք, որպէս զի յեղափոխական զօրքը (ռուսները) գործ ունենայ յեղափոխուած զօրքի (գերմանացիների) հետ, որպէս զի երկու բանակների յետեւ կանգնած խորհրդատու և «եղբայրացման» հրահանգներ հաղորդող մարմինները միևնոյն դեմոկրատական հայեացքներն ու յեղափոխական տոգորումները ունենային, առանց յետին հաշիւների:

Այդ նախապայմանը կայ ռուսների կողմից լի ու լի չափերով. ռուս զինւորների բնական պարզամտութեան և թուլակամութեան աւելացել են նաև նրանց ականջին շարունակ հնչող յեղափոխական լօզունգներն ու հրահանգ-

ները. նրանք բաց սրտով ուզում են ընկերանալ և եղբայրանալ թշնամու հետ:

Ասացէք, պարոնայք բօլշեվիկներ, կա՞յ կամ կարո՞ղ է լինել նոյն նախապայմանը գերման զինուորների կողմից: Երկուսից մէկը. կամ դուք պիտի ընդունէք, որ գերմանական զինուորները նոյնպէս յեղափոխուած են և ուսւ ընկերների հետ «եղբայրացման» անկեղծ փորձեր են անում հակառակ գերմանական շտաբի կամքի և կամ այդ բոլորը պարզապէս խաղեր են յետին հաշիւներով, որոնք տեղի են ունենում Վիլհելմի հրամանատարների կոստրեալ զիստրեալք և յափած-նետած պրակտերով: Առաջինը ընդունել չէք կարող, որովհետեւ դուք ոչ մի փաստ չունէք համոզուելու կամ ուրիշներին համոզելու, որ գերման զինուորները ազատագրուել են պրուսական երկաթէ գիւցիպլինայի անողոք հրահանգներից: Նրանք կարող էին ազատագրուել այդ ստրկական ենթակայութիւնից միայն յեղափոխութեամբ որից, աւանդ, այնքան մեծ զգուշութեամբ խորշել են մինչ այժմ գերմանական թէ թիկունքը և թէ զօրաճակատը: Ուրեմն դուք պիտի ընդունէք երկրորդանքի վերջին մասը. դուք պիտի ընդունէք, որ գերման զինուորները ոչինչ անկախ ու ինքնուրոյն քայլ չեն անում, այդպիսի հատուկ զորք «անհնազանդներին» գերմանական ռուզմա-դաշտային դատարանի մահապատիժն է սպառնում, այլ այդ բոլորը կատարում են Վիլհելմի սատրապների տարօրէն խաղերով: Երբ գերման զինուորները օդու շիշ բարձր բռնած հրաւիրում են ուսներին իրանց մօտ, ասելով «Russse, komm wodka trinke!» («Ռուս, արի՛ օղի-խմիր»), ապա նրանք շատ լաւ գիտեն, թէ ինչ միջոցով կարելի է խաբել պարզամիտ ուսերին, խաղալով նրա թոյլ ջղերի հետ՝ կորզել նրա հոգու խորքից իրանց համար թանգակին տեղեկութիւններ: «Յեղափոխական» ուսար չի կարող ոչ մի

կերպ ազդել ոչ յեղափոխական գերմանացու վրայ*): Առաջինը պարտուած ու խեղճացած երկրի տգէտ, անգրագէտ ու անիւլտուրական զաւակն է, որի վրայ կուլտուրապէս բարձր կանգնած, հրահանգուած և նպատակադիտակից գերմանացին միշտ էլ վերելից և նայել, իր արհամարհական վերաբերմունքը արտայայտելով հանրածանօթ խօսքերով՝ «Russische Schweine und russische Barbaren» (Ռուսական խոզեր և բարբարոսներ): Եւ եթէ այդպիսի պայմաններում պարոնայք լենինականները բռնագրօսիկ «եղբայրացման» կոչելով հրում էին ուս զինուորներին դէպի Վիլհելմի սպասաւորների սարքած թակարդը, ապա նրանք զրանով վիրաւորում էին միայն յեղափոխական երկրի արժանապատուութիւնը, ցեխտելով նրա կարմիր դրօշակը:

Սակայն գերմանական խաղը միայն այդ արտաքին ժանեօվրներով չէ վերջանում: «Եղբայրացումը», որ տեղի է ունենում վերին հրամանատարութեան յատուկ կարգադրութեամբ, ունի իր նախորոշած նպատակը: Ի՞նչ բանն է ցանկանալի մի պատերազմող երկրի համար, եթէ ոչ իր հակառակորդներից մէկին լքման ու կազմալուծման դատապարտելը: Ի՞նչ բանը կարող է այնքան փա-

*) Ճիշտ այնպէս, ինչպէս յետաձագ Ռուսիան չէր կարող իր որոտընդոտ յեղափոխութեամբ ազդել և օրինակ դառնալ առաջնակարգ Գերմանիայի համար, այնպէս էլ յետաձագ երկրի որդին (ուս զինուոր) չէր կարող ոչ մի գէպքում պատկառանք ազդել և ներշնչել իր յեղափ. տողորուսները բարձր կանգնած երկրի զաւակի (գերման. զինուորի) վրայ: Թող մի անգամ ընդմիջու ըմբռնեն պարոնայք բօլշեվիկները այդ տարրական իրողութիւնը: Այն նշանակութիւնը, ինչ իր ժամանակին ունեցել է ամենից բարձր կանգնած Ֆրանսիան իր յեղափոխութեամբ ամբողջ Եւրոպայի և մասնաւորապէս Գերմանիայի համար, երեսայական գաղանցաբ է նոյն կարգի նշանակութիւն վերագրել ուսական յեղափոխութեան, թէկուզ «սօցիալիստական յեղափոխութիւն» հռչակուած լենինական սկանդալ ապստամբութեան:

փազեղի լինել բազմաթիւ թշնամիների հարուածներին ենթակայ և ուժասպառող Գերմանիայի համար, եթէ ոչ հետեւելը. 'ի յի' յայտարարել ռուսական ձիգ ու հսկայ ռազմաճակատը՝ վերջին ծայր կազմալուծելով և կռուի անընդունակ դարձնելով ռուս զօրքին և ոյժեր խնայել աւել յամառ ու վտանգաւոր հակառակորդների դէմ ուղղելու համար Փրանսիական (ինչպէս և իտալական) ռազմաճակատում: Եւ ինչպէս ուրիշ շատ դէպքերում, այնպէս էլ այս անգամ, գերմանական մախինացիաները փայլուն յաջողութիւն ունեցան:

Ասացէք, ընթերցող, միթէ ամեն մի դատելու ընդունակ մարդուն մատչելի այդ տարրական իրողութիւնը կարող էր վրիպել բօլշեւիկների մտքի տեսողութեան հորիզոնից: Մենք տրամադիր չենք ամենեւին մեր գաղափարային հակառակորդներին անչափահաս երեխաների նախը գերերի մէջ պատկերացնել...

«Եղբայրացման» լօզունգը՝ իր էութեամբ և տենդենցներով, ուրիշ բան չէր, բայց եթէ սեպարատս կամ անջատ գիւնադադարի սկզբնաւորութեան մի փորձ ռուսական ճակատում: Եւ այդ հանգամանքը իրանք բօլշեւիկները աւելի լաւ գիտէին, քան ուրիշ որեւէ մէկը: Հակառակ բոլոր կեղծ ու մանուածապատ հաւաստիացումների, նրանք նկատուել են միշտ մեր աչքում, իբրեւ սեպարատիստներ՝ սեպարատ զինադադարի և խաղաղութեան կողմնակիցներ Գերմանիայի (հետեւապէս նաեւ գերմանական կօալիցիայի) հետ: Քանի օպօզիցիայի մէջ էին, հերքում էին նրանք ամեն մի նման ձգտում իրանց կողմից: Եւ ուրիշ կերպ էլ չէին կարող, որովհետեւ այն ժամանակ կվերանար այդ հարցում ամեն մի տարբերութիւն հին բէթիմի գերմանօֆիլ ներկայացուցիչների (Սուխոմլինովի Շտիւրմերի, Պրոտոպոպովի) և բօլշեւիկների միջև: Իսկ

դա ամենեւին ձեռնտու չէր օպօզիցիայի մէջ գործող և մաքուր գաղափարների անունով մասսաներ որսացող Փրակցիայի համար: Սակայն այն, ինչ հերքում էին նրանք խօսքով, փաստօրէն կատարում էին նրանք գործով ամենայն եռանդով: «Եղբայրացման» լօզունգի խաբուսիկ շղարշի տակ լենինականները սեպարատ զինադադարի և սեպարատ խաղաղութեան համար հող էին պատրաստում:

Այսօր արդէն ապրում ենք ռուս երկրամիճակի այն մօմենտը, երբ մեր ենթադրութիւնները բօլշեւիկների նկատմամբ լի ու լի չափերով իրականացել են: Յափշտակելով քաղաքական իշխանութիւնը, տէր դառնալով զօրակայանին և զօրամասերի կամքին, նրանք հանել են արդէն իրանց դիւնակները և առանց քաշուելու բացարձակ բանակցութիւններ են վարում սեպարատ հաշտութիւն կնքելու համար: Պարոն Տրօցկու հրապարակական խեղկատակութիւնները՝ դաշնակիցներին նոյն զինադադարի առաջարկն անելու նկատմամբ, բօլշեւիկներին ենթարկուած դիւրահաւատ ամբօխի առաջ ձեռնադրանալու նպատակն ունեն միայն և ուրիշ ոչինչ: Նախ և առաջ դաշնակիցներն ամեն միայն և ուրիշ ոչինչ: Նախ և առաջ դաշնակիցները չէին կարող հաշուի նստել մի կառավարութեան հետ, որ իշխանութեան օրինականութիւնը չեն ճանաչում նրանք, որովհետեւ նա օրինական չէ նոյն իսկ իր երկրի ամբողջութեան աչքում: Երկրորդ՝ ինչպէս կարող էին դաշնակիցները մի օրուայ (թէկուզ մի քանի օրուայ) ընթացքում իրանց այս կամ այն ցանկութիւնը հաղորդել Պետրօգրադի նոր «կառավարութեան», եթէ նոյն իսկ նրանք ճանաչէին նրա օրինականութիւնը*): Չէ որ այդ-

*) Դաշնակից պետութիւնների ղեկավարներին ուղղած նամակից մի օր անցած Լենին-Տրօցկու «կառավարութիւնը» հրաման է արձակում ճակատին զինադադարի բանակցութիւններ սկսել գերմանացիների հետ: Այդ հրամանով բօլշեւիկները փաստօրէն խաղաղում են դաշնակիցների ընդհանուր պայմանագիրը և

պիսի մի յանկարծակիս եկած վերին աստիճանի ծանրա-
կըշիռ հարցի համար իրարից այնքան հեռու գտնուող բազ-
մաթիւ գաշնակից պետութիւնները պիտի իրար մէջ կար-
ծիքների փոխանակութիւն ունենային և միահամուռ հա-
մերաշխութեամբ հանդէս գային: Դաշնակիցները այնպիսի
թեթևամտութեամբ ու մակերևոյթօրէն չեն նայում ի-
րանց երկրների շահերին ու ապագային, ինչպէս ուս
քաղաքական շարժումներն ու աւանտիւրիստներն են
նայում Ռուսիայի վրայ:

Նշանակում է բոլշեվիկական և ոչ մի կոտունութիւն
չի կարող խարդախել պատմական անցքերի բնոյթը:
Անշնչելիօրէն արձանագրուել է արդէն պատմութեան է-
ջերում, որ բոլշեվիկական «կառավարութիւնը» կանխաւ-
սածուած սեպարատ գիւնադադար է յայտարարուել և նոյն-

գիմում են սեպարատ գիւնադադարի: Բանակցութիւնների ընդհա-
ման ժամանակ Տրոցկին նորից գիմում է դաշնակիցներին, առ-
լով նրանց չորս օր ժամանակ՝ նոյեմբերի 15—19-ը (ն. տ. դեկտ.
1): 4 օրուայ ընթացքում, որ ներկայ պայմաններում հազիւ կարելի
է տեղ հասցնել հեռագիրները, պ. Տրոցկին սպասել է, որ Լճոգոնն
ու Պարիզը, Հոտմը, Վաշինգտոնն ու Տօկիօն և այլն կարծիքների
փոխանակութիւն ունենան և յայտնեն իրանց պատասխանը Պետրո-
գրադի «գիւղամասներին»: Ի հարկէ, այդ աստիճան երկխոյս կամ
ցանցառածիւ չենք պատկերացնում մեզ պ. Տրոցկուն: Նրան
հարկաւոր էր որ և է շինծու առիթ խելակորոյս մասսաների առաջ
արդարանալու համար: Առանց այդ առիթի չէր կարող նա այս-
պիսի սպանալիք կարգալ դաշնակիցների հասցէին «Правда»-ի է-
ջերում, նոյեմբերի 15-ին. «Ռուս զօրքը և ուս ժողովուրդը չեն
կարող և չեն ուզում աւելի երկար սպասել: Դեկտեմբերի 1-ին
(հին տոմ. նոյեմբ. 19-ին) մենք սկսում ենք խաղաղութեան բա-
նակցութիւնները: Եթէ դաշնակից ժողովուրդները չաւարկեն ի-
րանց ներկայացուցիչներին, մենք կվարենք բանակցութիւնները
գերմանացիների հետ առանձին»: Լաւ լսեցէք. չորս օրուայ մէջ
ոչ միայն պատասխան է սպասել պ. Տրոցկին, այլև հնարաւոր է
գտել դաշնակից ժողովուրդների ներկայացուցիչները՝ գաղութային
հեռաւոր երկրներից: Վերջապէս մտքի ցինիզմն էլ ունի որոշ սահ-
մաններ: Ո՞վ կարող էր ենթադրել, որ բոլշեվիկական դատելակեր-
պը ունի ցինիզմի տարրեր նորմաներ:

քան կանխամտածուած սեպարատ հաշտութիւն է. կնքում
Գերմանիայի հետ*): Իսկ բոլշեվիկական այդ ազդակիչ
ակտը ոչ աւել է և ոչ պակաս, բայց եթէ երբակի ոճ-

*) Պ. Տրոցկին չի քաշում այդ միտքը ուղղակի արտայայ-
տելուց, հիմք ընդունելով իր դիմամբ ստեղծած շինծու առիթը.
«Մենք ուզում ենք ընդհանուր խաղաղութիւն, — գրում է նա վե-
րոյիշեալ իր կոչի շարունակութեան մէջ, — իսկ եթէ դաշնակից
երկրների բուրժուական հարկադրէ մեզ կնքելու սեպարատ
խաղաղութիւն, ապա պատասխանատուութիւնն ընկնում է ամբող-
ջապէս նրա վրայ»: Ուշադրութիւն դարձրէք բոլշեվիկների «ար-
տաքին» քաղաքականութեան ղեկավարի դատելակերպի վրայ:
տաքին» քաղաքականութեամբ: Հետաքրքիր է, ինչպիսի կարող էին
սեպարատ խաղաղութեամբ: Հետաքրքիր է, ինչպիսի կարող էին
դաշնակից երկրները հարկադրել ուսական նորաթուխ «կառա-
վարութեանը» դաւաճանելու նրանց՝ սեպարատ խաղաղութեան
պայմանաւրոյ. միայն նրանու, որ նրանք չորս օրուայ ընթաց-
քում չեն կատարել և անկարող էին կատարել Տրոցկու պահանջը:
Եթէ այսպէս դատող պարոնը հոգեբուժարանի կարիք ունեցող-
ներին չէ, ապա նրա յետին խարդախ միտքը պարզ է վերջին ա-
նակերտին անգամ: Ինքն էլ զգալով սեպարատ խաղաղութեան
հրէշային պատասխանատուութիւնը, շինծու յերիւրանքով, թող
հրէշային պատասխանատուութիւնը, շինծու յերիւրանքով, թող
«ամբողջապէս» դաշնակիցների շինքին: Չենք կասկածում, որ
մինչև նոյեմբերի 15-ը, այսինքն դաշնակիցներին չորս օր ժամա-
նակ տալը, բոլշեվիկների պաշտօնական օրգանը որոճել է սեպա-
րատ խաղաղութեան միտքը բնորոշ ակնարկներով: Նոյեմբերի 12-
ին (Ն. 187-ում) գրում է «Правда»-ն ի միջի՝ այդպէս հետեւալը.
«Ինչու պատերազմը վերջացնելու համար յարաբերութիւնների
հնարաւոր խզումը իմպերալիստական Անգլիայի հետ համարուած
է ոճրագործութիւն, իսկ պատերազմը շարունակելը համապա-
հարկաւոր է դեմօկրատիայի շահերին»: Այս տողերի մէջ ու-
սասխանում է դեմօկրատիայի ակնարկը, թէ ինչպէս բոլշեվիկ քաղա-
քագրու է այն բացայայտ ակնարկը, թէ ինչպէս իրար իմպերալի-
ստականութիւնը, աշխատել են վաղօրօք հող պատրաստել և մասսանե-
րին սեպարատ խաղաղութիւն կնքելու մտքի հետ հաշտեցնել:
Բոլշեվիկների գլխաւոր ձգտումը եղել է Գերմանիայի հետ խա-
ղաղութիւն կնքելը, իրանք էլ չհատաւորով ընդհանուր և դեմօ-
կրատական խաղաղութեան հնարաւորութեան, յամենայն դէպս
ոչ հնարաւոր իրանց նախաձեռնութեամբ:

րագործութիւն ու դաւաճանութիւն:

Դա պատմական աններելի ոճրագործութիւն ու դաւաճանութիւն է դաշնակից երկրների դեմօկրատիաների դէմ, խաղտելով համերաշխութեան ընդհանուր պայմանը:

Դա սկզբունքային ոճրագործութիւն է իր սեփական գաղափարային էութեան դէմ, երբ իրան ուլտրա-յեղափոխական և սօցիալիստական անուանող մի կուսակցութիւն խաղաղութեան ձեռք է մեկնում ուլտրա-բէակցիօնէր և միապետական-ինկերական կառավարութեան:

Դա, վերջապէս, բարոյական ոճրագործութիւն ու դաւաճանութիւն է մասսաներ խաբող իր սեփական խոստումների, անցեալի և հաւատոյ ու վստահութիւն տաժող մասսաների դէմ:

Ի հարկէ, բօլշեւիկները ունեն խաբուած մասսաների առաջ ինք զինքը արդարացնելու դեմագօգիական բոլոր պատրաստի պրիօմները և շարուն առարկութիւնները. — մենք չենք ընդունում Նիկօլայ II-ի կռած պայմանագիրը իմպերիալիստական դաշնակիցների հետ, — սա է անճարակ ողորմելիների ինքնարդարացումը:

Բայց ովքեր են այդպէս դատում. նրանք, որոնք խաղաղութեան պայմանագիր կուելու ստորացուցիչ առևտուրն են անում Նիկօլայ II-ի հոգեհարազատ կողակից և գաղափարակից Վիլհելմ II-ի ծառաների հետ. նրանք, որոնք թքելով իրանց երէկուայ ուխտի վրայ՝ խաղաղութիւն կնքել միմիայն գերմանական ժողովրդի հետ, այսօր լակէյական պատրաստակամութեամբ գերմանական պրինցներ և գնեւրալների ձեռքն են խնդրում. նրանք, որոնք յեղափոխութեան կարմիր դրօշակը նետելով նորին մեծութեան Վիլհելմ II-ի ձիու սմբակների տակ, վերջին ծայր վիրաւորեցին և արատաւորեցին ռուսական Մեծ Յեղափոխութեան պատմական վեհութիւնը:

Ահա ովքեր են բօլշեւիկները:

Այդ պարոնները ոչ միայն օպօզիցիայի մէջ եղած ժամանակն են խաղացել «ժողովուրդների ընդհանուր, դեմօկրատական և արդար խաղաղութիւն» բառերի հետ, այլև իրանց տիրապետութեան առաջին օրերին՝ «խաղաղութեան դեկրետի» մէջ և, ով զարմանք, նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ նրանք պատգամաւորներ են ուղարկել և զինադադարի բանակցութիւններ են սկսել ոչ թէ գերմանական ժողովրդի կամ բոլոր ժողովուրդների ներկայացուցիչների հետ, այլ միայն և բացառապէս կայսերի բէակցիօնէր կառավարութեան երեւիներ և հետ: Չէք հաւատում, ընթերցող, համեցէք կարդալ պ. Տրօցկու վերոյիշեալ դիմումի մէջ (նոյեմբերի 15-ին «Правда»-ի մէջ) այս խօսքերը. «Մեր առաջարկած խաղաղութիւնը պէտք է լինի ժողովրդների խաղաղութիւն: Նա պէտք է լինի ազնիւ համաձայնութիւն, որով կարելի լինի ապահովել ամեն մի ժողովրդի տնտեսական և կուլտուրական զարգացման ազատութիւնը»: Մտքի ու գրչի անորակելի պոռնկացում է հարկաւոր՝ այս աստիճան արհամարհելու համար հաւատն ու վստահութիւնը այն մասսաների, որոնց անունը անխղճօրէն շահագործում են քաղաքական պատենտաւոր սպեկուլանտները: Միևնոյն դիմումի մէջ միևնոյն մարդը, «ժողովրդների խաղաղութեան և ազնիւ համաձայնութեան» անունից է խօսում և միաժամանակ միայն չորս օր ժամանակ է տալիս նրանց (կարծես նրանց բոլորի վիճակը յանձնուած է պ. Տրօցկու տնօրինութեան), սպառնալով միայնակ կնքել խաղաղութիւն, այն էլ, ի հարկէ, ոչ գերմանական ժողովրդի, այլ գերմանական իմպերիալիստական կառավարութեան ներկայացուցիչների հետ:

VI.

Եթէ բոլշեւիկները կարլ Մարքսի հետևողական աշակերտները լինէին, ապա այդ պատերազմի ընթացքում, մանաւանդ ռուսական յեղափոխութիւնից յետոյ, նրանք կ'ընէին ճիշտ այն դիրքը դէպի Գերմանիան, ինչ բռնել էր Մարքսը Ղրիմի պատերազմի ժամանակ (1853—54 թ.) դէպի Ռուսիան: Անցեալ դարի 40—50 թուականներին, ինչպէս յայտնի է, Նիկոլայ I-ի Ռուսիան համարւում էր միջազգային-ժանդարմիական ընդհանրապէս ամենապտանգաւոր ուժը, Եւրոպական ժողովրդների ազատագրութեան, երիտասարդ բուժուազիայի յեղափոխական ձգտումների (ուղղած ֆէօդալիզմի դէմ) ահաւոր թշնամին ու խոչընդոտը: Ղրիմի պատերազմը լաւագոյն միջոցներից մէկն էր հարուածելու «միջազգային ժանդարմի» արտաքին քաղաքականութեան պրեստիժը, յաղթելով նրան պատերազմի դաշտում, յաղթել նաև նրա ընդհանրապէս երկրի ներսում և դրանով յեղափոխական ալիքների բռնկման համար հող ու ճանապարհ պատրաստել: Եւ ահա Մարքսը իր կրակոտ յօդուածների մէջ պաշտպանելով այդ հիմնական միտքը «հրճուանքով ողջունում է Ղրիմի պատերազմը»*), յարձակւում է Անգլիայի և Ֆրանսիայի դանդաղ-

*) Երկար տարիներ Մարքսը աշխատակցել է Լոնդոնից «New York Tribune» լրագրում: Նրա յօդուածները խնամքով ժողովել և առանձին ժողովածուով հրատարակել է նրա դուստր էլիօնօրա Մարքսը՝ «Արեւելեան հարցը» վերնագրով (1897 թ. 660 մեծադիր էջեր): Ահա այդ ժողովածուի մէջ Մարքսը երկար կանգ է առնում Ղրիմի պատերազմի վրայ և հեռանկարները պարզում այն փոխադրանքների մասին, որ կարող էին ունենալ պատերազմն ու յեղափոխութիւնը այն դէպքում, եթէ Ղրիմի պատերազմը զարգանալով վերածուէր համաեւրոպական պատերազմի: Այդ յօդուածների մասին Մարքսի թոռ Ժ. Լօնգէն գետնից է մի գրուածք «Современный Миръ» ամսագրում, 1917 թ. № 1, II մաս եր. 199, «Проблемы международных отношений» վերնա-

կոտութեան ու անվճարականութեան դէմ՝ Ռուսիայի նրկատմամբ, կոչ է անում ոչ միայն այդ երկրներին, այլև Եւրոպական ուրիշ պետութիւնների (օրինակ Պրուսիայի, Աւստրիայի) հասցէին, որ միանան բոլորը Ռուսիայի դէմ և ջախջախեն նրա հազարգլխեան հիդրան:

Այն կաշկանդող խոչընդոտը, ինչ ներկայացնում էր այն ժամանակ ցարական Ռուսիան Եւրոպայի բուրժուական դեմօկրատիայի քաղաքական առաջխաղացումների դէմ, ճիշտ նոյն խոչընդոտը ներկայացնում է այժմ իւնկեր-ֆէօդալական Գերմանիան Եւրոպայի պրօլետարական դեմօկրատիայի սօցիալական առաջխաղացումների դէմ: Եւ ճիշտ այնպէս, ինչպէս մեր անմահ ուսուցիչը իր հեղինակութեան ամբողջ թափով ծառացել էր այն ժամանակ ռուսական ցարիզմի դէմ և սրա պարտութիւնն էր տեսնում ամբողջ հողով, ճիշտ այդպէս էլ մեծ ուսուցչի մեծ աշակերտը՝ Գէորգի Վալենտինովիչ Պլեխանովը, իր հոգու ամբողջ կորովով ծառացել էր դեռ պատերազմի սկզբից՝ ի վեր գերմանական կայզերիզմի դէմ և սրա պարտութիւնն էր փափագում ամբողջ սրտով:

Խեղճ կարլ Մարքս: Ինչպէս կարելի է յաղթութեան և պարտութեան հարցեր բարձրացնել պատերազմի ժամանակ, երբ սրա ծագման պատճառները հաւասարապէս ծանրանում են բոլոր իմպերիալիստ երկրների վրայ: Ահա, ով մեծ ուսուցիչ, այսպէս են դատում քո անունը անվերջ շահագործող նորադոյն համբաւներն ու գաճաճները՝ իրանց ցիմմերվալդեան ֆօրմուլայով, մոռանալով, որ հէնց իրանք յեղափոխութիւնից առաջ «պարտողականներ» էին

գրով: Ցիմմերվալդիստ պարոնները, որ իրանց «ինտերնացիօնալիստական» նորելուկ «ուսմունքը» հիմնաւորելիս հանդիստ չեն տալիս Մարքսի ոսկորներին, լաւ կանէին, եթէ աւելի մօտ ճանաչէին և ուշադիր ուսումնասիրէին մեծ ուսուցչի տեսակէտը:

(ցանկանալով Ռուսիայի պարտութիւնը, նրանք անուղղակի կերպով կողմնակից էին Գերմանիայի յաղթութեան): Եւ ինչպէս որ ցիմմերվալդիստ բօլշեվիկները Գերմանիայի պարտութիւնը փափագող ռուս Պլեխանովին անուանում են «իմպերիալիստ» և «սօցիալ-պատրիօտ», նոյնպիսի հետևողականութեամբ նրանք պէտք է Ռուսիայի պարտութիւնը տենչացող գերմանացի Մարքսին որակեն նոյն անմիտ էպիտետներով:

Երբ յեղափոխութիւնից յետոյ «АНТИОБОРОНЕЦЪ» բօլշեվիկները տեսակէտային հակասութիւնները մերկացնելով նրանց պատին էին սեղմում, թէ ինչու չեն ցանկանում նրանք, որ Գերմանիան ևս պարտուի, որպէս զի հնարաւոր լինի այնտեղ ևս յեղափոխութեան բռնկումը, նրանք պատասխանում էին, որ մենք չենք, որ ուրիշ երկրում պիտի յեղափոխութիւն առաջ բերենք. դա գերմանական դեմօկրատիայի գործն է: Միանկամիտ հակառակորդի անձարակ առարկութիւն է սա: Այդ սրօրուանից է, որ հայրենիք չճանաչող, «մեր» ու «ձեր» չտարբերող ցիմմերվալդիստները անշահագրգիռ վերաբերմունք են ցոյց տալիս դէպի մի ուրիշ երկրի դեմօկրատիայի շահերն ու գործունէութեան յաջողութիւնը: 2^է որ իսկական ինտերնացիօնալիստները կենսապէս շահագրգռուած են, որ պատմական ամեն մի խոշոր եղելութիւնից կարողանայ օգտուել միջազգային պրօլետարական դեմօկրատիան՝ մի հատուած միւսին աջակցելով, որպէս զի աւելի հարթուի ու զիւրանայ դասակարգային կռուի ճանապարհը, որպէս զի միջնադարեան ընկերայի բոլոր մնացորդները չքանան ժամանակակից հասարակակարգի հիմքերից: Հէնց այդ առողջ տեսակէտից են ելնել Մարքսը Դրիմի պատերազմի ժամանակ, Պլեխանովը արդի պատերազմի օրով: Երկուսն էլ վարուել են իբրև ճշմարիտ ինտերնա-

ցիօնալիստներ՝ իրանց ժամանակի և տարածութեան տուեալ սահմաններում:

Ոչ, նրանք Մարքսի աշակերտները չեն. նրանք աւարխիստ Դոմէլ Նիւենհայզի աշակերտներն են:

Եթէ բօլշեվիկները չին ու Նոր (առաջին և երկրորդ) Ինտերնացիօնալի ճշմարիտ հետևողները լինէին, ապա նրանք պիտի ազատ Ռուսիայում յայտարարէին ճիշտ նոյն դիրքը, ինչ ունեցել են միշտ իրտերնացիօնալիզմի մեծագոյն աւանդապահները՝ Աւգուստ Բեբելը և Ժան Ժօրէսը: Առաջինը բազմիցս կրկնել է, որ եթէ մի աւելի ընկեցիօնէր և բարբարոս պետութիւն (ալիսարկել է Ռուսիային) յանդգնէ յարձակուել իր հայրենիքի վրայ, ապա ինքը՝ առաքինազարդ ծերունին, հրացան կառնէ ուսին իր հայրենիքի հօդն ու կուլտուրան պաշտպանելու համար արտաքին բարբարոս թշնամուց: Երկրորդը արժանի հրպարտութեամբ յայտարարել է, որ եթէ մի քաղաքականապէս յետամնաց ու միապետական երկիր (ալիսարկել է Գերմանիային) վտանգ սպառնայ իր հանրապետական հայրենիքին՝ Մեծ Յեղափոխութեան դասական որրանի անմեռ նուաճումներին, ապա ինքը և իր կուսակցութիւնը բոլոր միջոցներով կընուիրուեն վտանգուած հայրենիքի պաշտպանութեան: Երկուսն էլ՝ Բեբելն ու Ժօրէսը, հասկանում, զնահատում էին իրար և խրախուսում մէկը միւսի դիրքը: Նրանք երկուսն էլ ճշմարիտ առաքեալներ էին իսկական Ինտերնացիօնալի:

Իսկ նորաթուխ բօլշեվիկ-ցիմմերվալդիստները, — որոնց տեսակէտով Բեբելն ու Ժօրէսը ևս պէտք է իրանց երկրները իմպերիալիստների շարքը դասուէին, — հրաժարւում են հայրենիքի պաշտպանութեան տեսակէտից (ծաղրելով «ОБОРОНЧЕСТВО» ուղղութիւնը) նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ յեղափոխութեան կարմիր դրօշակն է ա-

զատ փողփողում երկրի բոլոր ծայրերում, երբ ըէակցիօնէր թշնամին ոչ թէ նոր է պատրաստում յարձակուել հայրենիքի վրայ, այլ տարիներով հաստատուել է հայրենիքի ծոցում և մահացու վտանգ է սպառնում մանուկ հասարակապետութեան*):

Ոչ, նրանք սար ու ձորով հեռու են Մարքս-էնգելսի և Բերեյ-ժորէսի իսկական Ինտերնացիօնալից. նրանք Րոբերտ Գրիմի կասկածելի ցիմմերվալդիզմի (կամ կեղծուած «ինտերնացիօնալի») կոյր երկրպագուներն են:

Եթէ բօլշեւիկները՝ Լենին, Տրօցկի և ընկ., Ֆրանսիական Մեծ Յեղափոխութեան կլասիկ դէմքերի հարազատ յաջորդները լինէին, ապա նրանք պիտի յեղափոխուէին Ռուսիայում ճիշտ նոյն արտաքին քաղաքականութեան հետեւին, ինչ վարել են Բաստիլեան փոթորիկի անմահ հերոսները: Երկրի ներսը ապահովելով և խորացնելով յեղափոխութիւնը, Ֆրանսիական յեղափոխականները ծաւալեցին իրերի զինական ոյժերի պոտենցիալ էներգիան, ռազմական ոգին, լարեցին ողջ ազգի թափն ու կօրովը և յեղափոխական Ֆրանսիայի դէմ արշաւող եւրոպական ըէակցիօն պետութիւնների հակա կօալիցիան:

*) Բօլշեւիկ դեմագոգները ոչ միայն աշխատում էին մարել զօրքի ոգևորութեան վերջին կայծերը, այլև համոզել նրանց, որ հակառակորդը (գերման զօրքը) ոչ թէ թշնամի է, այլ ոռոտ զինւորների ընկերները, որոնց հետ միայն պիտի եղբայրանալ. թըշնամին, ասում էին նրանք, գերմանական զօրքը չէ այլ մեր (այսինքն ոռոտ) բուրժուազիան, որոնց դէմ պիտի կռուենք: Սմեն մի անկիւնում և հրապարակական միտինգներում լսած կլինի ընթերցողը բօլշեւիկների այդ փողոցային դեմագոգիան, որի հետեւանքը եղաւ այն, որ որքան իջնում էր ոռոտ զինւորների կռուելու ընդունակութիւնն ու եռանդը ճակատում, այնքան ուժեղանում էր նրա մէջ վրիժառութեան զգացմունքը և քաղաքացիական պատերազմի ու անարխիայի ծաղուը թիկունքում. մի երեւոյթ, որի տիտը ականատեսներն ենք մենք բոլորս այսօր:

Չախճախելով՝ ամենուրեք ծածանեցրին յեղափոխութեան անմեռ գաղափարները սերմանող յաղթական գրօշակը:

Իսկ այսպէս անուանուած բօլշեւիկ «յեղափոխականները» ոչ միայն լքման ու վհատութեան դեմագոգիական քարոզներով կազմալուծեցին զօրքը, բեկանեցին նրա կռուելու էներգիան, ոգին ու աւիւնը, դարձնելով նրան մի ինքրա ու ճղճիւմ, փախուստի դիմող մի երկչոտ հօտ ճակատում՝ թշնամու առաջ, և անխնայ ու սանձակոծ ամբոխ թիկունքում, այլև սեպարատ զինադադարով փաստօրէն դուրս գալով ազատ ու դեմօկրատ զաշնակիցների մեծ կօալիցիայից, բօլշեւիկական «կառավարութիւնը» մօտեցաւ կիսաարքայապետ և ըէակցիօն Գերմանիային՝ իսկական աւարի միւնսթադտ օբիեկտ դարձնելով յեղափոխական երկիրը իմպերիալիստ հակառակորդի գրգռուած ախորժակի առաջ:

Ոչ, նրանք ոչ մի նմանութիւն չունին կլասիկ յեղափոխականների հետ, չորքան էլ Լենինն ու Տրօցկին կապական պօզաներով աշխատելիս լինեն Րոբինսօնների և Գանտսնի ուրուականները յիշեցնել: Նրանք յեղափոխականներ չեն՝ գաղափարիս կլասիկ-ֆրանսիական իմաստով, այլ ամենաեղկելի տիպի բունթարականներ:

Տրօցկի-Բրօնշտայնը Բան. և Զին. պատգամ. խորհրդում արտասանած իր ճառի մէջ ասել է՝ ի միջի այլոց հետեւալը. «Երբ մենք հեռանանք (պատմական թատերաբեմից), կրտսեղծուեն լեգենդաներ մեր մասին, որպէս հերոսների»: Սառի բերելով ճղճիւմ հիստերիկի և անափառ թշուառականի այդ խօսքերը, Պետար Մաւրովը՝ ոռոտական մարքսիզմի լուսագոյն թէօրետիկներից մէկը, կատարեալ իրաւամբ աւելացնում է հետեւալը. «Սմօնիի (Բան. և Զին. խորհրդի ժողովատեղին) յեղափոխականները ընդօրինակում են 1793 թ. յեղափոխականներին և

1871 թ. կոմունարներին, երևակայելով, որ նրանք շատ նման են «խակական» «պատմական» յեղափոխականներին: Յիմար մարդիկ, այդպէս հեշտ չէք կարող խարդախել պատմութիւնը, ինչպէս խաբում էք պատերազմից նուազած զինւորական մասսային և յոգնած բանւորներին: Պատմութիւնը շատ աւելի խորաթափանց է ոչ միայն ձեզնից խաբուած մասսայից, այլ և այն մութ անձնաւորութիւններից, որոնք տաք անկիւն են գտել բօլշեվիկական աւանտիւրայի մէջ: Պատմութիւնը խնամքով արձանագրում է նրանց ամբողջ սուտն ու խաբեբայութիւնը և երբ նրանք չքանան թատերարեմից, պատմութիւնը կյիշէ միայն նրանց անունները, որպէս մեծագոյն չարագործների և վատատիպ, բայց սնափառ արտիստների»: (տես Մասլովի յօդուածը՝ «История и большевики», «День» թերթում, № 223, դեկտեմբերի 16-ին): Այն, ֆրանսիական յեղափոխութեան կլասիք դէմքերի պատմական դափնինները հանգիստ չեն տալիս ռուսական բօլշեվիկի շէֆերին, որոնք, սակայն, պատմական մասշտաբով առած՝ ողորմելի գաճաճների չափ գերազանցօրէն մանր մարդիկ են: Պատմութիւնը միայն մի անգամ է ծանր ու ողբերգական երկունքով ցուցահանում խոշոր, հանճարեղ դէմքեր. յետագայ կրկնութիւնները միայն եղկելի ֆարսեր են՝ իրանց կապկական խեղկատակներով:

Այսպէս ուրեմն, բօլշեվիկները ոչ մարխիսներ են, ոչ ինստրւացիօնարիսներ եւ ոչ յեղափոխականներ: Ներանք միայն փաստիպ աւնարիսներ են, կասկածաւորակ ցիւսկերփադիսներ եւ քունացող քունքարականներ:

Բայց տեսէք, գիտական սօցիալիզմի այդ կեղծարարները և յեղափոխութեան ու ազատութեան փաստական կործանիչները իրանք են, որ ամենաանխիղճ դեմագոգութիւններով և գոհիկ պրօփօկացիաներով զրգռում են

խեղճ ու խաւար ամբոխին ընդդէմ դեմօկրատիայի կարկառուն դէմքերի: Սօցիալիզմի, բանւորութեան և յեղափոխութեան թշնամիներ են հռչակուում անխտիր բոլորը, որոնք հակաբօլշեվիկներ են, որոնք խորամտօրէն քննադատում են լենինական զառանցանքները՝ «դեկրետների» և «թեզիսների» մէջ, որոնք խիզախութիւն ու ազնւութիւն ունին մտրակելու բօլշեվիկական սարսափները, խաբազանելու բարքերի այլաոգոտումը և մտքի ու զրչի բացարձակ պոռնկացումը: Հակայեղափոխականներ և իմպերիալիստներ են հռչակուում ոչ միայն կալէդիններն ու Կօրնիլովները, ոչ միայն Գուշկովներն ու Միլիկովները, այլ և ռուսական սօցիալդեմօկրատիայի հիմնադիրը և յեղափոխութեան խոշորագոյն վետերանը՝ Պլեխանովը, Ժամահակաւոր Կառավարութեան սօցիալիստ անդամները, Վիկտոր Չերնովը, Մերեթեւին, մենշեվիկի և էս-էր-իզմի բոտոր անուանի ներկայացուցիչները: Նոյն իսկ, ով զարլոր անուանի ներկայացուցիչները: Նոյն իսկ, ով զարմանք, Մաքսիմ Գորկին յայտարարուեց «բանւորութեան թշնամի»: Այն մարդը, որին երէկ պաշտամունք էին դարձրել բօլշեվիկները և ցանկանում էին զնել նրա թիքնածութիւնը իրանց ընտրացուցակում (Մոսկուայի շրջանում) Հիմնադիր Ժողովի համար. և եթէ նա վճռականապէս չը հրաժարուէր, պիտի ընտրուած լինէր բօլշեվիկների կողմից: Մաքսիմ Գորկին—թէ և դժբաղդաբար ուշացած, բայց լաւ է ուշ քան երբէք—իր հոգու ամբողջ թափով բողոքեց և ըստ հարկին որակեց բօլշեվիկների վերջին անլուր եղեռնագործութիւնները մայրաքաղաքներում և զբանով նա ևս դասուեց յեղափոխութեան թշնամիների շարքը*): Ինչ ենք ասում, անգամ «ուղղափառ» բօլշե-

*) Ո՛ւր էր առաջ Մ. Գորկին. նա, որ իր գրական հռչակը և մեծահամբաւ ժողովրդականութիւնը ամիսներ շարունակ իր օրգանի էջերում («Новая Жизнь») ծառայեցնում էր յօգուտ բօլշե-

վիզմի այնպիսի ներկայացուցիչներ, ինչպէս են Ջինովեվը (Լենինի երէկուայ աջ թեւը), Կամենեվը և ուրիշները՝ յայտարարուեցին «յեղափոխութեան դատաւիժներ», որովհետեւ համարձակութիւն ունեցան քիչ թէ շատ քրննադատարար վերաբերուելու դէպի իրանց «կառավարութեան» ազատահալած դիկտատուրան:

Այդպէս է հաւասարակշռութիւնը կորցրած մարդկանց մտածելակերպը. ով հակառակ է և բողոքում է լենինական բոլշեւիզմի կործանարար աւանտիւրայի դէմ, ով իր յեղափոխականութեան և սօցիալիստականութեան աւետատացիան չիստանում Վլադիմիր Ուլեանով-Լենինից*), նա թշնամի է յեղափոխութեան ու բանւորութեան, նա

վիզմի: Ո՛ւր էր նա, երբ նրա վաղեմի բարեկամը՝ Վ. Բուրցևը, խոր ցաւով զգուշացնում էր մեծանուն գրողին, որ սա միացած կասկածելի «ընկերների» հետ՝ քայքայում է Ռուսիան («работает надъ разложениемъ Россіи»): Որքան տարօրինակ էր Գորկու այդ դիրքը, որքան մեծ և ցաւալի նրա գործած սխալը: Միթէ նա չգիտէր, որ լենինական բոլշեւիզմի բազիկական զարգացումը պիտի յանգէր բոլորիս յայտնի սխալագործ վախճանին. միթէ նա չզգուշացաւ գոնէ յուլիսեան արիւնահեղ սկանդալից յետոյ: Այժմ միայն ի տես ողու ժողովրդի բռնաբարուած իրաւունքների, սուս երկրի հալածուած ազատութեան և ողու պետութեան բզկթուած ու յօշոտուած վիճակի, իր հոգու ազնիւ պորթկումով ծառացել է Գորկին բոլշեւիկական հրէշաւոր ժանդարմներից դէմ և անխնայ խորազանուծ է նրանց քաղաքականութեան ցարական պրիսոնները: Թող «բանւորութեան թշնամի» անուանեն նրան ողու յեղափոխութեան յանցաւոր տիպերը: Դա ամենալու աւետատացիան է այն բանի, որ ողու գրողը, բնագահառակը, հէնց հիմա է դարձել բանւորութեան ամենաջերմ բարեկամը: Ժողովրդի սուվերէն իրաւունքների դահիճները և պրօլետարիատի ողբերգական պարտութեան տխրափառ ասպետները ամենից քիչ հիմք ունեն բանւորութեան անունից խօսելու:

*) Միակ մարդը, որ արժանացել է Վլադիմիր Լենինի րաւագոյն ատտեստացիային՝ իր «սօցիալիստական և յեղափոխական» գործունէութեան համար, եղել է, ինչպէս յայտնի է, չժողովրդ Պետական Դումայի անդամ, բոլշեւիկական ֆրակցիայի լիդեր Մալինովսկին, որին Լենինը անուանել է ոչ աւել և ոչ պակաս, քան

«ժողովրդի կողմը չի կանգնած»: Ուրիշ ի՞նչ բանով կարող են բոլշեւիկները խուժանական բնագոյներ գրգռել և խաբուած մասսաներ պահել իրանց ձեռքում:

Կրկնում ենք, սովքեր են այդպէս դատում: Ովքեր են սօցիալիզմի և յեղափոխութեան աւետարանը անգութ շահագործութեան առարկայ դարձնում և նրա անունով արդարացնում իրանց բոլոր բռնութիւններն ու սխալագործութիւնները, ճիշտ այնպէս, ինչպէս եղութաները իրանց բոլոր հրէշային գործերը արդարացնում էին Քրիստոսի բարոյախօսութեան աւետարանով:

Այդպէս դատում են նրանք՝ որոնց անցեալ «յեղափոխական գործունէութեան գիծը որոշել են հին բէթիմի օխրաննիկները» («Единство»). այդպէս դատում են նրանք, որոնց այժմեան «ինտերնացիօնալիստական» ատակէտը մշակուել ու որոշուել է գերմանական իմպերիալիստական շահերի օրինատացիայի կշռաչափով:

Ահա բոլշեւիկական կոլտակցութեան անցեալի և ներկայի բնոյթաւորը:

Եւ այն պարօնները, որոնք վերփուրը բերաններին կուրծք էին ծեծում և պայքարում, իբր, համաշխարհային իմպերիալիզմի դէմ, վերջին հաշւով իրանք հանդիսացան սատարողներ ու անակցողներ գերմանական իմպերիալիզմի յաղթական խրշաւանքի: Ասացէք խնդրեմ, ի՞նչ բան

«ողուական Բերել»: Այն Մալինովսկին, որ երկար տարիներ եղել է ցարական բէթիմի ամենահռաւմտիկ և փայլուն օխրաննիկը, որը բնորոշել է Դումա ոստիկանութեան յատուկ շանքերով, որը Դումայում արտասանած իր նշանաւոր ձառերը նախ ցոյց է տուել ոստիկանական զինարարամենտի դիրեկտօր Բեյեցկուն և նրա կատարեալ հաւանութիւնը գտել, իսկ նրա այդ ձառերը համարուել են բոլշեւիկներին աչքում չհեծողներ: Եւ յանկարծ բոլշեւիկների «Բերելի» դէմքը մերկանալուց յետոյ դառնում է նա նոյն իսկ բոլշեւիկների աչքում «талантливый герой» («Правда»): Ահա Լենինի սիրեցեալ յեղափոխականը: sapienti sat...

կարող է աւելի հաճելի լինել և ղիւրացնել թշնամու գործը, քան դաշնակիցների պառակտումն ու անջատումը՝ ներանց բաժան-բաժան հարուածելու եւ յաղթելու համար։ Եւ տեսէք, թէ ինչպէս իր փառքի գագաթնակէտին հասած Վիլհելմը ինքնագոհունակութեամբ շփում է բելսերը և մեֆիստոֆելեան քրքիշ արձակում իր ոտքերի տակ ընկած աւարի և կարմիր դրօշակի վրայ։ Նա լիախորժ ծիծաղով հեգնեց իր պրուսական «առիւծները» առաջ խառնիճաղանջ և երկշոտ ամբոխի նման փախուստի ղիւմող «յեղափոխական» զօրքին, անուանելով վերջինիս «Russische Banden», և ի տես ճեղքուած ֆրօնտների (Տարնօպօլ և Րիգա) զարհուրելի կատաստրոֆների՝ ցաքանում էր նա իր երկրի գեմօկրատների բերանները։ Իսկ ոուս «համաշխարհա-խաղաղաստեղծ» յեղափոխականներին անուանում է նա «Russische Narren» («Ռուսական խենթեր»), առաջ քաշելով իր այն նպատակները, որոնց համար հանել է նա իր սուրը պատեանից։

Բօլշեվիկ կամենեվը՝ զինադադարի բանակցութիւններին մասնակցող պատգամաւորներից մէկը, կենտրոնական գործադիր կօմիտէին ներկայացրած իր գեկուցման մէջ հաղորդում է, թէ որքան սառն ու անտարբեր ընդունելութիւն է ունեցել իրանց խաղաղութեան գեկլարացիան գերմանացի գեներալների կողմից։ Բայց դա չի վրհատեցրել պ. կամենեվին և իր ընկերներին, որովհետեւ նրանք ի կատարածած են համարում «իրանց գլխաւոր նպատակը»։ Ո՞րն է այդ գլխաւոր նպատակը։ «Յայտարարելով մեր գեկլարացիան, — ասում է պ. կամենեվը, — մենք ցանկանում էինք հասնել այն բանին, որպէս զի ոչ միայն դաշնակից պետութիւնների գեմօկրատիան, այլև գերմանական ժողովրդական մասսաները իմանան և հասկանան, որ մենք եկել ենք Բրեստ ոչ թէ բացատրուելու

գերմանական գեներալների հետ, այլ նրա համար, որպէս զի գեներալների գլխի վրայից ղիւմենք գերմանական բանաւորներին և որպէս զի նրանք միացնեն իրանց ձայնը մեր ձայնին՝ բոլոր ժողովրդներին համախմբելու ընդհանուր խաղաղութեան համար մղուելիք կռուի մէջ»։

Ամեն անգամ, երբ լսում կամ կարդում էք Բօլշեվիկ իդէօլօգների կողմից այդպիսի դատողութիւններ, անխուսափելիօրէն հարց է ծագում ձեր մէջ. ովքեր են, վերջապէս, այդ պարոնները՝ ոուս երկրի քաղաքականութեան մէջ. վերամբարձ իդէալիստներ են նրանք արդեօք, անուղղելի բանդաղուշողներ ու ֆանտազեօրներ, թէ՞ ճարպիկ միւլեն-ներ ու հոտառոտ լարախաղացներ են կամ ինչպէս գերմանացին կասէր նման դէպքում՝ listige Geschäftsmacher-ներ են։

Պ. կամենեվը կարծես զարմանքով հաղորդում է իր գեկուցման մէջ, որ յանձին իրանց և գերման գեներալների «ընդհարում էին երկու հակադիր աշխարհայեացքներ՝ չգտնելով իրար հասկանալու ընդհանուր լեզու»։ Միթէ, իրաւ, ոուս սօցիալիստին ու յեղափոխականին նոր պիտի յայտնի լինէր, որ իրանք և գերմանական միլիտարիզմի ու իմպերիալիզմի պատենտաւոր նրբկայացուցիչները տարբեր աշխարհների ժարդիկ են։ Այդ ի՞նչպէս եղաւ, որ կամենեվը և իր ընկեր Բօլշեվիկները ներքին քաղաքականութեան մէջ անխտիր կասկածի տակ առան բոլոր ոուս կալուածատէրերի և կապիտալիստների ներկայացուցիչներին՝ անհնարին համարելով նրանց հետ բացատրուելու, իրար հասկանալու և կօալիցիօն ոյժերով պետական շինարար գործ կատարելու և այդ առիթով մեղադրեցին մենշեվիկներին ու էս-էր-ներին՝ սրանց կօալիցիօն քաղաքականութեան համար (անուանելով նրանց «буржуазные соглашатели»), իսկ արտաքին քաղաքակա-

նութեան մէջ նոյն կամենեցանք միանգամայն հնարաւոր գտան իրանց ազատակամ նախաձեռնութեամբ ձեռք մեկնել գերման գեներալներին և բանակցել, բացատրուել նրանց հետ, խաղաղութիւն խնդրել նրանցից:

Ռուս բուրժուազիան, մանաւանդ սրա լիբերալ թիւը, ազատ երկրի և ղեմօկրատական հասարակապետութեան քաղաքացիներ են, որոնց հետ ոօցիալիստն ու յեղափոխականը շատ աւելի առնչութեան կէտեր ունին, քան խոշոր ազնուական-իւնկերական ծագում ունեցող, մինչև ոսկորների ծուծը րէակցիօնէր ու վիլհելմապաշտ գերման գեներալն ու դիպլոմատը: Բայց տեսէք, իր երկրում անհաշտ անարխիստ, բուրժուաատեաց և բուրժուա-վրէժ-խնդիր Լենինը յօժարակամ պատգամաւորներ է ուղարկել նոցին գերագանցութեանց օտար գեներալներին ուղքը:

Դարձեալ միամիտների աչքերին թոյլ փչելու համար ասուած կեղծ ու դատարկ զրոյցներ են կամենեցի այն խօսքերը, որ իրանց (պատգամ.) գլխաւոր նպատակն եղել է իրանց խաղաղատենչ ձայնը լսելի դարձնել գերման բանւորութեան՝ գերման գեներալների գլխի վրայից: Պ. Տրօցկու պաշտօնական դիմումը և վճռական յայտարարութիւնը սեպարատ զինադադար և ապա սեպարատ խաղաղութիւն կնքելու սպառնալիքի նկատմամբ, ինչպէս մենք տեսանք, գալիս է հիմնապէս հերքելու կամենեցանք ի յիշեալ կեղծ հաւաստիացումները: Բօլշեւիկները ոռւս երկիրն ու յեղափոխութիւնը այնպէս են անձնատուր աւրել թշնամուն, և խաղաղութեան հարցում այնպիսի քաղաքականութեան զիմեցին, որ նրանք ինչ գնով էլ լինի պէտք է հասկանային գերման գեներալների աշխարհահայացքն ու լեզուն:

Ահա այս է եղել ձեր գլխաւոր նպատակը, պ. կամենեցի: Ինչ վերաբերում է ձեր բարձրակոչ ձայնին՝ գեր-

ման բանւորներին ողորւած, ապա նա չափազանց թոյլ ու անզօր է՝ նրանց հասցնելու և նրանց վրայ ազդելու համար: Ձեր սպասելիքներն ու կոչերը մարտ ամսից՝ ի վեր ձայն բարբառոյ յանապօտի են մնացել. իսկ վերջին կոչը գտաւ սօցիալդեմօկրատիայի կենտրոնական օրգանի («Vorwärts») կողմից միայն կտրուկ ու բացասական պատասխան:

Այո, հիմք ու իրաւունք ունի Վիլհելմը գոռոզանալու:

Այն սեպարատ խաղաղութեան փորձը, ինչ չի յաջողուել անել իր դեպլօմատական մախինացիաներով և ամենուրեք ցանցաձև պատած իր լրտեսների ու ագենտների վոնմակի միջոցով հին Ռուսիայում՝ ունենալով իր կողմ գերմանօֆիլ բիւրօկրատների տիրող կուսակցութիւնը՝ նախկին կայսրուհու և Բասպուտինի գլխաւորութեամբ, այդ նոյնը ինքնաբերաբար յաջողուել է այժմ Վիլհելմին նոր Ռուսիայում՝ գերմանօֆիլ անարխիստների արկածախնդրական քաղաքականութեան միջոցով՝ Լենինի և Տրօցկու գլխաւորութեամբ:

Ի՞նչպէս չուրախանայ Հոհենցօլլերնեան տոհմի գոռոզ ներկայացուցիչը այդ հաճելի սիւրբիդի հանդէպ:

Թող ինչ ուզում են ասեն, մեզ համար բոլոր կասկածներից վեր է, որ Բօլշեւիկների կենտրոնական ղեկավարները նոյնպիսի եղկեղի գերմանօֆիլներ են*), ինչպէս

*) Մեզ այստեղ մագաշափ անգամ չեն հետաքրքրում այն մերկացումները, որոնք ուղղուել են մի շարք Բօլշեւիկների դէմ, վերադրելով սրանց մութ գործեր, գաղտնի յարաբերութիւններ Գերմանիայի հետ և այլն: Միայն են թէ ճիշտ այդ մերկացումները, դա խուզարկու բաժանմունքի և դատարանի գործն է: Մենք բանակուում ենք Բօլշեւիկների դէմ, որպէս որօշ հոսանքի ներկայացուցիչների, որոնց մասին շատ վաղուց, մերկացումներից աւելի վաղ, կազմել ենք մեր անշեղ կարծիքը: Նրանք եղել են Գեր-

գերմանօֆիլներ էին ընկած բիւրօկրատայի տխրահռչակ տիպերը: Բօլշեվիկներն զերմանասիրութիւնը արտայայտուեց նրանց քարոզչութեան և գործունէութեան այն բազմաթիւ գերմանաշահ լօզունգների մէջ, որոնց միայն մի շատ. հնչին մասի հետ մենք առայժմ ծանօթացանք: Ամբողջ հարցը նրանց յայտարարած դիրքի և մշակած ու որոշած օրինումացիայի մէջ է կայանում պատերազմի շուրջը. կռուող երկրներից մի կօալիցիայի համար է վերին աստիճանին *անուստ* և *օգտակար* լեւինական հոսանքի մինչ այժմ եղած գործունէութիւնը և մի կօալիցիայի համար է վերին աստիճանի *անուստ* և *կործանաւոր* այդ գործունէութիւնը: Դնել հարցը, նշանակում է պատասխանել, այնքան պարզ է այն իր բովանդակութեամբ: Մեր մինչ այժմեան դիտողութիւնները լուսաբանել են այդ հարցը շատ կողմերից:

Կան մարդիկ, որոնք դաշնակից երկրների (Անգլիայի, Ֆրանսիայի և այլն) անբարեացակամ վերաբերմունքը դէպի լեւինական հոսանքը բացատրում են նրանց երկիւղով և թշնամութեամբ հանդէպ այդ հոսանքի «անազան» հնչող «սօցիալիստական ուրուականի»: Եթէ այդպէս դատողները գիտակից խաբեբաներ չեն, ապա նրանք երազական ինքնախաբէութեամբ զբաղւող միամիտ երեխաներ են: Նախ և առաջ մոռանում կամ անգիտանում են այդպէս դատողները, որ «սօցիալիստական ուրուականից» ամենամեծ չափով երկիւղ կրելու հիմք ու իրաւունք

մանիայի յաղթութեան կողմնակից ընդդէմ դաշնակիցների. իսկ դա ուրիշ բան չէ նշանակում, բայց եթէ այն, որ նրանք եղել են գերմանական իմպերիալիզմի հաւատարմատարները կամ իղէական լակէյները:

կունենար յեղափոխութեան այնքան մեծ կարիք ունեցող սահմանակից և բէակցիօնէր Գերմանիան և ոչ մի դէպքում արդէն ազատ, դեմօկրատիկ Անգլիան, Ֆրանսիան կամ Ամերիկան: Երկրորդ՝ եթէ սօցիալիստական յեղափոխութեան և նրա «որուականի» գալուստը այդքան մօտ ու հաւանական համարուէր Ռուսիայի սահմաններից դուրս, ապա թող խորապէս հաւատացած լինեն բօլշեվիկները, որ ողջ իմպերիալիստ արտասահմանը՝ դաշնակիցները թէ թշնամիները, մոռանաւոր իրանց «*նետիկն հաշիւները*», կրմիանային «բօլշեվիկական սօցիալիզմը» ջախջախելու համար: Հաւատացած եղէք, պարոնայք բօլշեվիկներ, որ դուք ոչ մի աշակցութիւն չէիք ստանայ այդ դէպքում ոչ բանւորական Ինտերնացիօնալից և ոչ զատ-զատ երկրների պրօլետարական դեմօկրատիաների կողմից: Դուք ձեր բեպուտացիան վազուց էք ձգել, որպէս զի յոյս ունենալ կարողանաք առաջնակարգ երկրների կազմակերպւած դեմօկրատիայից: Դուք, պարոններ, ձեր «պատերազմական» և «պացիֆիստական» քաղաքականութեան յայտնի ուղղութեամբ զոհաբերեցիք բանւորական Ինտերնացիօնալի 12 անդամների (բոլոր դաշնակից պետութիւնների) կենսական շահերը յօգուտ գերմանական քառանգամ միապետական կօալիցիայի (առանց այլևայլի ասենք՝ միայն Գերմանիայի) շահերին: Դաշնակից երկրների դեմօկրատիաները, զրանց մէջ արինաքամ եղած Բելգիան, Սերբիան, Բուլմիսիան և այլն, միայն խորին դարշանքով են նայում ձեզ վրայ, որովհետեւ յեղափոխութեան այն բարձր ծածանւող կարմիր դրօշակը, որի վրայ սակէ տառերով դրօշմուած է *ժողովուրդներ*ի *ազատագրութեան* *փնտ* գաղափարը, դուք ցեխոտեցիք այդ դրօշակը, նետեցիք եւրոպական արնախում բռնակալի ոտքերի տակ՝ և դրանով հնարաւորութիւն տուիք նրան աւելի ամբացնելու

ժողովրդներին և դատակարգներին ճշտող ու ստրկացնող շղթաները*):

*) «Սօցիալիստական ողջ Ինտերնացիոնալը—ամենայն իրաւամբ գրում է «ЕДИНСТВО» (№ 185), —դէմ է Ռուսական Յեղափոխութեան պօզիւսիզմներին (այսինքն բօլշեւիկներին), որոնք հազել են «Ինտերնացիոնալիստներին» շապիկներ գերմանական խուզարկու բաժանմունքից: Եւ ողջ բանտարանական Ինտերնացիոնալը պարսաւում է Լենին-Տրոցկու «արաքին քաղաքականութիւնը», որպէս մատնութիւն և դաւաճանութիւն»: Բնորոշ այն է, որ ոչ միայն հակագերմանական կօալիցիայի և չեզօք երկրների գեմօկրատիաներն են զգուանքով ու դարշանքով երես դարձնում բօլշեւիկական խնարխօ-սինդիկալիզմից, այլև գերմանական գեմօկրատիան: Բոլոր երկրների գեմօկրատիաներին ուղղուած բօլշեւիկական մեթօդի թէօրիան, այն է՝ համաշխարհային պատերազմը վերջացնել ընդհանուր քաղաքացիական պատերազմով երկրների ներսում, «Vorwärts»-ը (գերման. սօցիալդեմօկրատիայի պաշտօնական օրգանը) անուանում է խելագարութիւն: «Պետ-րօզրադը կառավարող մարդիկ—գրում է «Vorwärts»—պէտք է լաւ իմանան և ոչ մի կասկած չունենան այն բանի մէջ, որ նրանց թէօրիան չի ընդունուի գերմանական ոչ մի սօցիալիստական խմբակի կողմից, որոնք երբեք է մտածելու լինեն համաշխարհային պատերազմը աւարտելու քաղաքացիական պատերազմով երկրներնեւում»: («Vorwärts»-ի այդ խօսքերը բերում է «ЕДИНСТВО»-ի վերոյիշեալ համարը, քաղելով բօլշեւիկական բիւրօի հաղորդագրութիւնից): Սա էլ, իր հերթին, մի աւելորդ սպառնաց է, թէ ինչպիսի վճռականութեամբ է հրաժարուած գերմանական գեմօկրատիան յեղափոխութիւնից արդի պայմաններում: Ի հարկէ, բօլշեւիկները կարող են պարապ առարկութիւններ անել, որ իւրանց յոյսը Շայդեմանի ֆրակցիան չէ, այլ ինքը պրօլետարական մասսան: Բայց թող լաւ իմանան այդպէս դատողները, որ 3—4 տարի շարունակ, պատերազմի սկզբից ի վեր, նոյն Շայդեմանի ֆրակցիան է ղեկավարել պրօլետարական քաղաքականութիւնը հրապարակի վրայ և մենք չտեսանք երբէք, որ պրօլետարիաւոր որեւէ ակտիւ քայլ անէր կուսակցութեան պաշտօնական օրգանների հակառակ: Թող մի անգամ ընդմիջւոյ բմբռնեն ուսու երկրի անարխօ-սինդիկալիստները, որ իրանց դաւադրական և բուն-թարական քաղաքականութիւնը չի կարող ոչ մի կերպ նախատի-պար օրինակ ծառայել և բրոպական պրօլետարական շարժման հա-մար: Բօլշեւիկական անարխիզմը—րէակցիա է նշանակում սօ-ցիալիստական շարժման տեսակէտից:

Հարցը պէտք է պարզ ու մեկին դնել. ո՞վ է ում խաբում. կայգեր Վիլհելմը սօցիալիստ Լենինին, թէ՞ սօցիալիստ Լենինը կայգեր Վիլհելմին:

Եթէ Վիլհելմի կառավարութիւնը ունենար որեւէ դէթ աղօտ ակնածութիւն կամ մութ երկիւղ ուսու «բօլշեւիկական սօցիալիզմից», ապա նա, հաւատացած եղէք, այնպէս առօք փառօք և քնքոյշ խնամատարութեամբ ու բարեհայեցողութեամբ ճանապարհ չէր դնի Լենինին և սրա գաղափարակիցներին իր երկրի վրայից դէպի Ռուսիա: Հեշտ ասելու բան է, ուսու անմեղ ու խաղաղ բնակիչներին տարիներով քաղաքացիական գերութեան մէջ պահող թշնամին առանց այլեայլի ճանապարհ է տալիս իր երկրի վրայից ուսու սօցիալիստներին ու անարխիստներին:

Ինչո՞ւն է ուրեմն գաղանիքը:

Նրանում, որ լենինական quasi «անարկու» սօցիալիզմը մի դատարկ հնչիւն է Վիլհելմի աչքում, մի «narrische Weltanschauung», որի վրայ նա մատերի արանքով է նայում և հեգնաբար ծիծաղում: Վիլհելմի աչքում թանկագին նշանակութիւն ունի միայն լենինական ցիմմերվալդիզմը՝ առօրեայ քաղաքականութեան այն պլատֆօրմը, որի յաջող իրականացումը փայլուն արդիւնքներ է տուել այսօր Գերմանիային:

Ահա այդ արդիւնքները:

1. Լենինական-ցիմմերվալդիստական քաղաքականութիւնը բոլորն արշաւան սկսեց դաշնակիցների դէմ և մեկուսացրեց Ռուսիային. — Գերմանիան հէնց այդ էր փափագում տարիներից ի վեր:

2. Բօլշեւիկները իրանց «եղբայրացման» քարոզներով կազմարմեցին ձկնաքիւղ և ուսու զօրքի պատերազմական նշանակութիւնը հաւասարեցրին զերօյի. — դա մի փառա-

Բայց քաղաքական տեսանկյունից

ւոր ծառայութիւն էր գերմանական գէներալ-շտաբի համար:

3. Բօլշեւիկները զրգուցին մանր ժողովրդների սեւաբարձիւսական ախորժակը եւ մութ մասնակցների սակնակած բռնկումները ժամանակաւոր կառավարութեան դէմ. — գերմանական քաղաքագէտների համար հէնց այդ անարխիան էր անհրաժեշտ՝ հակառակորդ երկիրը յոշոտելու եւ ուժասպառելու համար:

4. Բօլշեւիկները արինահեղ ապստամբութեամբ յափշտակելով քաղաքական իշխանութիւնը, ֆալսաւցիւսնան պատերազմի ծաւալող հրդեհը բռնկեցին երկրի ներսում եւ հսկայ պետութիւնը պատստ-պատստ լինելու դժոխային պայքարներ ստեղծեցին. — ի՞նչ կարող էր աւելի հաճելի լինել յաղթանակող Գերմանիայի համար, քան իր հակառակորդի արինաւուայ տապալումը ներքին թշնամութիւններով:

5. Վերջապէս բօլշեւիկները փաստօրէն խզեցին բոլոր կապերը դաշնակիցների հետ եւ սեպարատ խաղաղութեան ձեռք մեկնեցին երկրի մէջ նստած ու հաստատուած թշնամուն. — ի՞նչ բան կարող է աւելի հաճելի լինել յաղթութիւնների փառքով յղփացած եւ նուաճումների հեռանկարներով արբեցած Բերլինի քաղաքագէտների համար, քան պարտուած Ռուսիայի անկոխ անձնատուր լինելը կամ կապիտուլացիան:

Ահա ինչումն է գաղտնիքը: Ահա ով է ում խաբոււմ:

Թող չկայանայ սեպարատ խաղաղութիւնը. — ի՞նչ փոյթ Գերմանիայի համար: Այն մեծ ու կարեւորագոյն ծառայութիւնը, որի կարիքն էր զգում Գերմանիան երկար ժամանակից ի վեր, արուած է արդէն բօլշեւիկների կողմից մի քանի ամիսների ընթացքում եւ փայլուն յաջողութեամբ: Ռուսական մրոհի ստածը գոյութիւն

յուրի գերմանական գէներալ-շտաբի համար եւ ոչ միայն իր զիրքերը պահելու համար մտահոգութեան կարիք չունի գերմանական զօրաբանակը, այլեւ ցանկացած դէպքում՝ առանց դիմադրութեան ու դժուարութեան, կարող է նրա զէնքը հատանել, որքան ուզենայ: Եթէ Վիլհելմի կառավարութիւնը միլիարդներ ծախսէր եւ ցանցաձև պատէր ողջ Ռուսիան իր հարազատ գերմանական լրտեսներով ու ագենտներով, վերջիններս չէին կարող գերմանական իմպերիալիզմին մատուցանել այն փառահեղ ծառայութիւնը, ինչ մատուցել են նրան ուս բօլշեւիկները:

Sapientis sat...

Զգում, գիտակցում են արդեօք Լենինն ու Ընկ., թէ ում համար եւ ինչու համար են անում նրանք այդ ինքնակործան եւ ինքնասպան ծառայութիւնը: Մենք չենք ուզում թափանցել նրանց սուբիեկտիւ-հոգեկան աշխարհի խորքը...

Յամենայն դէպս մի բան պարզ է ամենայն ակնբերութեամբ: Այդ այն է, որ Գերմանիայի «հին բարեկամները» ցարական Ռուսիայում երբէք չէին արել եւ չէին կարող անել պատերազմի 2¹/₂ տարուայ ընթացքում յօգուտ Գերմանիայի այն, ինչ արեցին նրա «նոր բարեկամները» յեղափոխական Ռուսիայում վերջին 8—9 ամսուայ ընթացքում*): Սա արտառոց փաստ է, որի գոյութիւնը չի կարող ժխտել եւ ոչ մի «ուղղափառ» բօլշեւիկ:

*) Բերլինի այն ընկերակցներ օրգանները, որոնք ուս. հին ընթերցի օրով հրճուանքով գրում էին. «Die junge Zarin und die Hofpartei denken und sind tätig immer für uns» («Երիտասարդ կայսրուհին եւ պալատակ. կուսակցութիւնը շարունակ մտածում եւ գործում են մեզ համար»), նոյն օրգանները աւելի մեծ հրճուանքով արձանագրում էին բօլշեւիկների գործունէութեան փայլուն յաջողութիւնը, համոզուած լինելով, որ բօլշեւիկների յաղթութիւնը երկրի ներսում, դա գերմանական յաղթութիւն է նշանակում առհասարակ Ռուսիայի դէմ: Նրանք չեն սխալուել եւ նրանց հրճուան-

Եւ այստեղ նորից ցցւում է անիծուած հարցը: Չէ՞ որ պատմութեան առաջ ցարական բիւրօկրատները՝ գերմանաօրէնութիւնը կարող է գտնել իր արդարացումը՝ երեսնելով մօնարխիզմի, ռուսական ընկերային ապահովութեան և դասասային լիարտօն տիրապետութեան շահերի

ընդհանրէն: Այսպէս օվաղիաների բոլշեւիկները հասցէին: Միջադպարի պրօլետարատի խոշորագոյն վետերանը՝ Աւգուստ Բերելը, մի այսպիսի իմաստուն միտք է յայտնել և յաճախ, առիթ լինելուց, կրկնում էր նա: Երբ մեր գաղափարային հակառակորդները ուրախանում և գովում են իմ կամ իմ կոնսակցութեան որևէ քայլը, ես միշտ հարց կամ տալիս ինձ՝ «ո՞վ Աւգուստ, չլինի՞ սխալ ես գործել և այդ սխալը նպաստաւոր է միայն թշնամուն»: Հակառակորդի ամեն մի գովեստը, ասում է Բերելը, ստիպում է ինձ վերաքննել գործած քայլս, իսկ նրա ամեն մի յարձակում և քննադատութիւն համոզում են ինձ գործած քայլի ճշտութեան մէջ: Համեմատեցէք մեր մեծ վետերանի այդ նախազգուշացնող ոսկի խօսքերը Լենինի բռնած դիրքի և յայտարարած տակտիկային: Ողջ ընկերուն և իմպերիալիստ Գերմանիայի հրճուանքն ու գովեստները ոչ միայն չեն զգուշացնում և չեն խանգարում Լենինի և Տրոցկու քունը, այլև, կարծես, աւելի են խրախուսում նրանց իրանց գործունէութեան մէջ: Գերմանական իմպերիալիստների օվաղիաներին առանձին հաճուքով միացրին իրանց գովեստները թիւրք պանիսլամիստները Պօլսում, որովհետեւ պ. Լենինը ապրտամբութեան կոչ է ուղղել արեւելքի բոլոր մուսուլմանների հասցէին: Այն, ինչ Բերլինի և Պօլսի կարիքներին բռն տենչանքն է կազմել դեռ պատերազմի սկզբից՝ սրբազան պատերազմի անունով ոտքի կանգնեցնել ողջ մահմեդական աշխարհը, որպէս զի գրանով կարելի լինի հարուածել երկու ախոյեաններին՝ Անգլիային և Ռուսիային արեւելքում, այժմ այդ տենչանքն էլ կրկնեց պ. Լենինը առաջական յեղափոխութեան անունով: Եւ տեսէք, թէ ինչպէս պ. Լենինը իր կոչի մէջ սիրով թութակում է Անգլիայի հասցէին ուղղած այն էպիտետները՝ «ազա՛ն յափշտակիչներ և կողոպտիչներ»՝ որոնցով գերմանացիք (զեն. Բերնհարդի, Ֆօքրախ և այլն) զարգարել են միշտ իրանց իմպերիալիստական ժողովուրդը Անգլիայի մասին: Լենինը կարծում է, որ իր կոչով յեղափոխական-ազատագրական մեծ քաջագործութիւն է կատարում: Իսկ մենք կարծում ենք, որ նա զրանով աւելի շուտ անփառունակ մի գեր է ստանձնում և ռուսական յեղափոխութեան շինքին փաթաթում է աղախնու մի ծառայութիւն յօգուտ գերմանական իմպերիալիզմի:

տեսակէտից, որոնց ամենահզօր պաշտպանը համարուել է միշտ պրոտ-գերմանական ընկերային: Բայց արդարացման ինչ օրիւնկալու հիմք կարող է ունենալ պատմութեան անեղ գատաստանի առաջ այն բոլշեւիկները՝ գերմանաշահ ծառայութիւնը, որոնք գործում են հրապարակի վրայ սօցիալիզմի, ինտերնացիօնալիզմի և դեմօկրատիզմի անունով, որովհետեւ ժամանակակից պաշտօնական Գերմանիան հանդիսանում է ողջ Եւրոպայում պրօլետարիատի դասակարգային իդէալի ամենաահաւոր և ամենաերգուեալ թշնամին:

Լուծիր դու այս անիծեալ կնճիւղը, ո՞վ էդիպոս:

VII.

Եթէ մեր բոլոր քննական գիտողութիւնները համառօտ ամփոփենք բէզիւմէի ձևով, կստանանք հետեւեալը.

1. Բոլշեւիկները պահանջը՝ երկրի իշխանութիւնը տալ խորհուրդներին՝ ձեռքը, միշտ և վճռականապէս մերժուել է համառուսական դեմօկրատիայի բացարձակ մեծամասնութեան կողմից՝ յաճախ բոլոր Բան., Չին. և Գիւղաց. պատգամ. խորհուրդների ընդհանուր համագումարներին:

2. Բոլշեւիկական Ֆրակցիան գաղափարապէս և բարոյապէս միշտ տապալուելով իր խաղաղ քաղաքականութեան ընթացքում, զիմեց ազատ ու դեմօկրատիկ երկրի յարաբերութիւնների համար բացարձակ անթոյլադրելի և ոճրագործական քաղաքականութեան, այն է արիւնահեղ ապստամբութեան, և հակառակ համառուսական դեմօկրատիայի կամքին՝ յափշտակեց քաղաքական իշխանութիւնը և յայտարարեց բոլշեւիկական զիկտատուրա:

3. Հակառակ իրանց խաբուսիկ խոստումների՝ «հաց, ազատութիւն և խաղաղութիւն», բոլշեւիկները, ինչպէս և պէտք է սպասուէր, վերջին ծայր քայլացեցին պետա-

կան և տնտեսական կեանքի ֆունկցիաները, պարենաւորման աղբիւրները, աւելի ուժեղացրին սովի ու քաղցի աստիճանը: Ժանդարմիական ճնշումներով բռնացան նրանք ազատ մտքի ու խօսքի, անձի ու մամուլի, կուսակցութիւնների և գեմօկրատական հաստատութիւնների (գումաների) դէմ: Թշնամու հետ «եղբայրացում» քարոզող բոլշեւիկները ծաւալեցին նմանը չեղած քաղաքացիական կազմակերպութեամբ - եղբայրասպան մի պատերազմ՝ երկրի կենտրոնում ու ծայրերում՝ զօրքը զօրքի դէմ, բանւորութիւնը բանւորութեան դէմ, գեմօկրատիան գեմօկրատիայի դէմ զրգուելով ու լարելով:

4. Այն բոլշեւիկները, որոնք օպօզիցիայի մէջ եղած ժամանակ բարձրաձայն յայտարարում էին ժողովուրդների և ծայրերների ինֆլառոշումը, զրգուելով և խրախուսելով մանր ազգութիւնների սեպարատիստական ախորժակները ժամանակաւոր կառավարութեան դէմ, որպէս զի դրանով աւելի ուժեղանար անարխիան, այժմ, քաղաքական իշխանութեան համեմուց յետոյ, երբ նրանց տիրապետութիւնը չճանաչող ծայրերը (Միբիրը, Ուկրայնը, Դոնի շրջանը, Հիւսիսային Կովկասը, Անդրկովկասը և այլն) ինքնորոշուել են արդէն իրանց տեղական առանձին—հակաբոլշեւիկական—կառավարութիւններով, այժմ նոյն բոլշեւիկները ոտնձգութիւններ են յարուցանում և ինտրիգներ սարքում ժողովուրդների և ծայրերիկների դէմ, բռնապետիկօրէն զօրքեր ուղարկելով և կօմիսարներ նշանակելով կենտրոնից և դրանով աւելի տարածում եղբայրասպան կոխն ու քաղաքացիական արիւնահեղ ընդհարումները, աւելի վատթարացնում երկրի ողբերգական վիճակը: Յենուելով ֆիզիքական կոպիտ ոյժի վրայ, բոլշեւիկները բռնաւորում են տեղական ազգաբնակչութեանը ընդհանրապէս կամի դէմ, աշխատելով փախաթել նր-

բանց շինքին չցանկացած մի վարչաձև. դա մի նորելուկ կուրս է ցարի ոստիկանական-ժանդարմիական քաղաքականութեան:

5. Այն բոլշեւիկները, որոնք առաջ, բանաւոր ու գրաւոր ագիտացիայով շարունակ զրգուում էին մասսաներին ժամանակաւոր կառավարութեան դէմ, ասելով, որ նա զիտմամբ է ձգձգում Հիմնադիր Ժողովի գումարումը և չի ուզում առհասարակ գումարել այն, այժմ նոյն բոլշեւիկները յափշտակելով կառավարութիւնը իրանց ձեռքը, ոչ միայն չգումարեցին Հիմնադիր Ժողովը որոշեալ ժամանակին, այլև իրանք են խեղապէս, որ դիտարկւմ անգործ են նրա գումարումը, անտարկաբար են նրա իրանց համար անցանկալի անդամներին, սպառնում են նրա գերագոյն կամի դէմ և լենինական քմահաճ գեկրեաներով յանդգնում են պետական այնպիսի ծանրակշիռ հարցեր «լուծել», որոնց տնօրինումը բացառապէս վերապահուած է Հիմնադիր Ժողովի—ուս երկրի այդ յիւստիսփօշ—կամքին:

[Պետրօգրադի և Մոսկուայի քաղաքային Դումաները բռնի արձակելու փաստը արդարացնում էին բոլշեւիկները նրանով, որ նրանց կազմը այլևս չի համապատասխանում մասսաների նոր տրամադրութիւններին (հոկտեմբերեան «յեղաշրջումից» յետոյ), ուստի հարկաւոր են նոր ընտրութիւններ: Այդ դատողութիւնը, անշուշտ, չափազանց շինծու և բռնազբօսիկ է՝ բղխեցրած ֆիզիքական կոպիտ ոյժի «լօգիկայից», որովհետև գեմօկրատական հիմքերով ընտրուած մի համայնական հաստատութիւն կարող է ընտրող ժողովրդի նոյն գեմօկրատական եղանակով և ազատ կամքով տեղի տալ մի այլ կազմի, բայց ոչ թէ գէնքի ոյժով բռնանալ հին կազմի դէմ և նոյն գէնքի ոյժով նոր «Դումա ընտրել» տալ:

Սակայն այդ կէտում եւ մի բոլէ ներողամիտ լինենք և օրինական համարենք բօլշեվիկական դատելակերպը: Ո՛րքան նրանք իրանց իսկ այդ դատելակերպով հետևողական են Հիմնադիր ժողովի հարցում: Սրա ընտրութիւնները, ինչպէս յայտնի է, մեծագոյն մասով տեղի են ունեցել բօլշեվիկական տիրապետութեան օրով, այսինքն «մասսաների նոր տրամադրութիւնների» շրջանում: Հետևապէս պատգամաւոր. ինչ կազմ որ տալիս են այդ ընտրութիւնները, դա անմիջական արդիւնք է նոր տրամադրութիւնների, դա յստակ հայեցիլն է ժողովրդական ցանկութիւնների ու կամքի, դա երկրի հարագւս, յիեղծուած ձայնն է: Թւում է, որ բօլշեվիկները այլևս ոչ մի առարկութեան տեղ ու առիթ ունենալ չէին կարող դէպի մի այնպիսի հաստատութիւն, որը ամեն մի ազատագրւող ու յեղափոխւող ժողովրդի սրբութեան սրբոցն է համարւում:

Բայց տեսէք, նոյն իսկ այդ հարցում Լենին-Տրոցկու բօլշեվիկները դիմախաւորուած է եղել մինչև այժմ: Օպօգիցիայի ժամանակ մասսաներ խաբելու համար նրանց օրգաններն ու հետադիւնները փրփուրը բերաններից երդւում էին Հիմնադիր ժողովի անունով, պաշտպան հանդիսանում նրան՝ իբր հակայեղափոխական ոյժերի դէմ և նրա շուտափոյթ գումարումը հնարաւոր դիմում միայն խորհուրդների կառավարութեան միջոցով: Իսկ այժմ այդ հարցում եւս պատուելի է բօլշեվիկ քաղաքագէտների կեղծ դիմակը և մերկացրել նրանց հրէշային դիպաւորութիւնները: Ժողովրդի անունից խօսող այդ խաբերանները յանդգնում են ձեռք բաձրացնել 180 միլիօն ազգաբնակչութեան արտաշայտած կամքի դեմ: Նրանք գէնքի բռնութեամբ քշեցին Հիմնադիր ժողովի մասնաւոր խորհրդակցութիւնը, այժմ մահափորձ են պատրաստում ամբողջ Հիմնադիր ժողովի դէմ:

«Նրանք—ճիշտ նկատում է Մ. Գորկու «Новая Жизнь» թերթը, (նոյեմբերի 30-ի համարում), բօլշեվիկների այդ երէկուայ ջերմ պաշտպանը—դաւադիր պլան են կազմել մաս-մաս քշել Հիմնադիր ժողովը: Սկզբում կարելի է կադեաններին յայտարարել ժողովրդի թշնամին, ապա, եթէ հարկ լինի, աշակողմեան սօցիալիստներին, յետոյ չափաւոր սօցիալիստներին, մինչև այն աստիճան, որ Հիմնադիր ժողովում մնան բօլշեվիկները և նրանց զինակիր ձախակողմեան էս-էր-ները: Ոչինչ, բաւական սրամիտ պլան է: Բայց արդեօք, այդ պլանի հեղինակները չափազանց մեծ յոյսեր չեն դնում բանւորների և զինւորների խաբուածութեան և միամտութեան վրայ»:

2ի սխալում Մ. Գորկու թերթը բօլշեվիկների դիտաւորութիւնների նկատմամբ: Կենտրոնական գործադիր կօմիտէի նիստին, երբ ձախակողմեան սօց.-յեղ. Շտայնբերգը հարցապնդում է ուղղում «Ժողովրդական կօմիտաներին» սրանց բռնած թշնամական դիրքի առիթով ընդդէմ Հիմնադիր ժողովի, Լենինը պատասխանում է ոչ աւել և ոչ պակաս, բայց եթէ հետևեալը. «բօլշեվիկները ընդդէմ չեն Հիմնադիր ժողովին, այլ միայն դէմ են այնպիսի Հիմնադիր ժողովի, որի կազմը և գործնէութեան շրջանը բաղկացած կլինի կադեաններից և պաշտպանողական բլօկից (оборонческий блок, զբանով մասնանշում է Լենինը մենշեվիկներին և էս-էր-ներին): Այդպիսի Հիմնադիր ժողով, ասում է Լենինը, մենք թոյլ տալ չեն կարող»:

Այդպէս ուրեմն, թող լինի Հիմնադիր ժողովը, բայց առանց բօլշեվիկների մահացու թշնամիների՝ կադեանների և յեղափոխ.-զինօկրատայի պատկանելի թիւերի, մասնակցութեան: Թող լինի Հիմնադիր ժողովը, բայց բաղկացած բօլշեվիկներից և նրանց կոյր գործիքներից: Ահա միայն

այդպիսի Հիմնադիր ժողովը հաճելի կլինի ուսւս յեղափոխութեան ամենամեծ գերեզմանափորին, որը «Ժողովրդական կոմիսարի» անուան տակ ծածկուած, թքում է ամեն քայլափոխման ժողովրդական կամքի ու ինսուլտի վրայ, որը ձգտում է, ինչպէս «День» թերթն է ճիշտ նկատում, Հիմնադիր ժողովից Բուլլըզիների Դուժա դարձնել:

Ինչո՞վ է տարբերում Լենինի գաղափարները ցարի սատրապների վերաբերմունքից, որոնք արձակում էին Պետական Դուժաները, պատճառարանելով, որ նրանք բազկացած են կրածոյներից, պետութան և հարեւիքի թրշնամիներից, կամ ձերբակալում էին սօցիալիստ պատգամաւորներին կամ ֆրակցիաներին, բարդելով նրանց վրայ շինծու մեղքեր:

Վախենալով պատասխանատուութիւնից ժողովրդական Բարձր Ատեանի առաջ, երկիւղ ունենալով ժողովրդի ընտրեալների ահեղ դատաստանից, ուսական յեղափոխութեան շարլատանները մէջքից կէս են լինում և ձրգտում են կեղծել եղկրի ձայնը Հիմնադիր ժողովում: Դա արդէն յեղափոխական բօլշեւիզմ չէ, այլ «ժանդարմիական բօլշեւիզմ», ինչպէս որակել է իր կուսակիցներին վրացի բօլշեւիկ Ջուկելին ծայրերկրային խորհրդի ընդհանուր նիստին (տես «Голосъ Краевого Совѣта» 9-ին դեկտեմ. № 141): Միանգամայն ճիշտ է. արդի բօլշեւիզմը մի կարմրագրեւտ ժանդարմերիա է, որի արարքների առաջ նսեմանում են նախկին սեազգեստ ժանդարմիերիայի սխրագործութիւնները: Լենին-Տրոցկու կառավարութիւնը յեշեցնում է երիտասարդ թիւրքերի կառավարութիւնը, որոնք սուլթանական դեսպոտիզմը փոխարինեցին «Միութեան և Առաջադ. Կօմիտէի» դիկտատուրայով: Լենինի բռնութիւնների և կամայականութիւնների շկօլայում կարող էին աշակերտել ոչ միայն Էնվեր փաշան, այլև Ստօլլպինը:

6. Այն բօլշեւիկները, որոնք հին բէժիմի օրով ցանկանում էին Ռուսիայի պարտութիւնը՝ Գերմանիայի յաղթութեան գնով, որպէս զի հնարաւոր լինէր յեղափոխութեան բռնկում և ցարիզմի տապալումը, այդ նոյն բօլշեւիկները հակասեցին հրանց սկզբնական տեսակէտին և ուսական յեղափոխութիւնից յետոյ ոչ պաշտպանեցին Գերմանիայի պարտութեան ցանկալիութիւնը, որպէս զի այնտեղ ևս հնարաւոր լինէր յեղափոխութիւնը և ոչ էլ կանգնեցին ուս ազատ ու դեմօկրատիկ երկրի պաշտպանութեան (оѹборонѣство) տեսակէտի վրայ՝ բէակցիօն Գերմանիայի առաջխաղացումների հանդէպ:

7. Այն բօլշեւիկները, որոնք առաջ ամեն կերպ հաւատարացնում էին, որ իրանք հակառակ են Ռուսաստանի սեպարատ խաղաղութեան և ցանկանում են ընդհանուր, արդարացի և դեմօկրատական խաղաղութիւն բոլոր երկրների հետ, այժմ այդ նոյն պարոնները Ռուսաստանի անունից ապօրինաբար և անպատասխանաւոր կերպով սեպարատ զինադադար են յայտարարել իրանց բարեկամների հետ և պատրաստուում են սեպարատ հաշտութիւն կնքել: Սեպարատ խաղաղութիւնը՝ բօլշեւիկների ձեռքով, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ նախկին կայսրուհու, Բասպուտինի, Սուխոմլինովի, Շուխոմերի և ցարական այլ հայրենադաւ բէակցիօն վոհմակների խաղախաւտքեւս յաղրեւնակ՝ ընդդիմադիր և առաջադէմ Ռուսիայի հասարակապետութեան դէմ: Սեպարատ խաղաղութիւնը պատմական, սկզբունքային և բարոյական ոճրագործութիւն ու դաւաճանութիւն է եւրոպական և ամերիկական դեմօկրատիայի դէմ, ուս երկրի նուիրական-կենսական շահերի և նրա ապագայ սերնդի դէմ: Եւ իբրեւ այդպիսին սեպարատ խաղաղութիւնը՝ միապետական Գերմանիայի բէակցիօն

կառավարութեան հետ, աններելի ծանր վիրաւորանք է յեղափոխական Ռուսիայի արժանապատուութեան դէմ:

Ահա ինչի են ընդունակ բոլշեւիկները:

8. Վերջապէս այն բոլշեւիկները, որոնք ամիսներ շարունակ յոխորտում էին, որ իրանք միայն գերմանական ժողովրդի հետ կարող կլինին խաղաղութիւն կնքել՝ իմպերիալիստները կառավարութեան գլխի վրայից եղբայրական ձեռք մեկնելով թիկունքում յեղափոխութիւն առաջ բերող ժողովրդին. նրանք, որոնք չէին ցանկանում նոյն իսկ գերման պրօլետարիատի մեծագոյն մասը ներկայացնող սօցիալդեմօկրատական կուսակցութեան (Շայդեմանի ֆրակցիան) ներկայացուցիչների հետ խաղաղութեան բանակցութիւններ վարել, համարելով նրանց իմպերիալիստներին վաճառուած սօցիալիստներ, այժմ նոյն այդ պարոնայք բոլշեւիկներն են, որոնք վիզները ճկած պատգամաւորներ են ուղարկում անմիջապէս իմպերիալիստներին և միլիտարիստների, կապիտալիստների և խոշոր կալուածատէրեր - իւնկերների հօր կայգերի ծառաների մօտ և նրանց սեղանից խաղաղութեան պայմանները փշրաքներ են մուրում: Դա լակէյական ստորաքարշութիւն է, զաժանր վիրաւորանք ու զաւաճանութիւն է ուսւ Մեծ Յեղափոխութեան դէմ, երբ նրա կարմիր զբօշակը, երբ ուսւ ազատ դեմօկրատիկ երկիրը իբրեւ մի անտէր աւար ձգում են եւրոպական ամենավատատիպ և ամենազարշելի գեապոտի ոտքերի տակ:

Ահա ինչ օրի ձգեցին ուսւ դժբախտ երկիրը Գերմանիայի «նոր բարեկամները»:

Ահա խաբուսիկ խօսքերի և իսկական, աւերիչ դժբերի քաօսային հակառութիւնները տխրահոշակ բոլշեւիկների:

Ահա զիմակաւորուած ասպետների մերկացած դէմքերը՝ իրանց անյատակ եղկելութեամբ ու ցինիզմով:

Բայց ի՞նչ փոյթ այդ բոլորը Լենին-Տրօցկի զիկտատօրների համար: Նրանք ծափ բռնած կեկ-վօկ են պարում համառուս յոշոտուած պետութեան կիսակենդան գիակի վրայ: Նրանք «հայրենագուրկ փառանդիներ» են, գերմանական ճիշտ արտայայտութեամբ՝ («Vaterlandslose Gesellen*»), — անապատի մէջ դեգերող ու զառանցող դերվիշներ, որոնք պատրաստ են բոլոր ըէալ արժէքներն ու սրբութիւնները զոհարեւելու, բոլորի կեանքերն ու զոյութիւնները խորտակելու, միայն թէ կեցցէ արսարակտ ֆօրմուլան, կեցցէ անարխիստական աւերիչ ֆանատիզմը և սնամէջ տօկտրինան:

Լենինի համար զօրքնու պրօլետարիատը — հասարակ նիւթեր են միայն՝ սօցիալական փորցերի, էքսպերիմենտների համար, ինչպէս ճիշտ նկատել է Մաքսիմ Գորկին: Լենինական «զեկրեաները» եւ բոլշեւիկական «սօցիալիզմը» աքնում են նրանք իրականացնել կոպիտ ոյժի, սուլիներին միջոցով**): Բայց Լենին - Տրօցկու համար

*) Բերելը ծանր վիրաւորանք էր համարում այդ արտայայտութիւնը՝ ուղղած իր կուսակցութեան դէմ՝ Նադիօնալիստների կողմից: Իսկ այսպէս կոչուած «սօցիալդեմօկրատ» լենինականները պարծենում են «հայրենագուրկ փառանդիներ» լինելու մակդիրներով:

**) Հետաքրքրական գլուխներից մէկն է կազմում բոլշեւիկական «սօցիալիզմը»: Մենք մի առանձին տեղ մանրամասն կըխօսենք այն զաւեշտական միջոցների և փորցերի մասին, որոնցով ձգաում են բոլշեւիկները «սօցիալիստական կարգեր» պատուատել մեր երկրում: Նկատենք առ այժմ այսքանը, որ լենինական այդ ուղղութեամբ ունեցած ամբողջ մտածելակերպը ոչ միայն կապ ու առնչութիւն չունի զիտական սօցիալիզմի հետ, այլև ուղղակի հակասօցիալիստական և հակամարքսիստական է: Բոլշեւիկները յաղթանակը՝ ուսական մարքսիզմի անկումն ու վարկաբեկումն է նշանակում:

նոյնքան հասարակ նիւթեր ու իրեր են — երկիրն պետութիւնը, հայրենիքն ու ժողովուրդը՝ որոնց նրանք հրապարակ են նետել ամենախայտառակ աճուրդի ձևով՝ արտաքին գիշատիչների իմպերիալիստական էքսպերիմենտների համար:

Դա արդէն յեղափոխական կառավարութեան քաղաքականութիւնն է, այլ յեղափոխութեան շարլատանների լարախաղացութիւն:

Պատմութեան այն յաւիտենական նախատինքը, որից դերժ մնաց մեր դժբախտ երկիրը նոյն իսկ ցարական կառավարութեան օրով, այժմ, բօլշեւիկական տիրապետութեան շրջանում, գալարում է երկիրը հոգեվարքի ճիւղաններում՝ նախատինքի դրօշմը ճակատին:

Թող յարութիւն առնէ համառուս ժողովրդների առողջ բանականութիւնը:

Թող բանւորական եւ գինւորական մասսաները բմբուկեն իրանց խաբուած վիճակի ամբողջ ողբերգութիւնը:

Թող սօցիալիզմի և յեղափոխութեան իսկական ներկայացուցչութիւնը՝ այն դեմօկրատական տարերրը, որոնք կառավարել են երկիրը կամ համակիր են եղել այդ օրինակ կառավարելուն մինչև հոկտեմբերեան դաւադիր ապստամբութիւնը, ճիշդ թափեն ամեն կերպ թօթափելու համար բօլշեւիկական լուծը:

Ցարական բռնի բէակցիան խորտակող դեմօկրատիան պէտք է որ ոյժ ու կենսունակութիւն ունենայ բօլշեւիկական վատթարագոյն անարխիան և անլուր բռնութիւնների «նոր սխտեմը» ևս տապալելու:

Ցարիզմ, կայզերիզմ և բօլշեւիզմ — զրանք հաւասար թշնամիներ են ուս երկրի ազատութեան, դեմօկրատիայի և սօցիալիզմի համար:

Մենք նախադրում ենք, որ գրքոյկս կարգացող ընթերցողները հաւանօրէն պիտի մի հիմնական բաց գտնեն նրա մէջ. ինչի՞ մէջ որոնել արդեօք բօլշեւիկների մասսայական յաջողութեան գաղտնիքը:

Այդ բոլոր ինքիան շատ կարևոր հարցը մենք չենք շօշափել գրքոյկիս մէջ: Ձենք շօշափել ոչ թէ մոռացմամբ կամ մի այլ թիւրիմացութեամբ, այլ յատուկ դիտաւորութեամբ:

Որպէս զի կօնկրետ և համոզեցուցիչ լինի որևէ հոսանքի գտած յաջողութեան փաստի բացատրութիւնը, անհրաժեշտ է ամենից առաջ քննական վերլուծութեամբ պարզել այն հասարակական միջավայրի ուրոյն պայմանները, որոնց ծոցում արտայայտուել, ծաւալուել և իր «գործնական արդիւնքներն» է ունեցել տուեալ հոսանքը: Իսկ այդ աշխատանքը մի առանձին թեմայի յատուկ գլուխ է, որ չէր մտնում մեր ներկայ գրքոյկի բովանդակութեան մէջ: Դրա մասին — մի այլ տեղ և մի այլ անգամ:

Սակայն դա չի խանգարում, որ հէնց այստեղ վերոյիշեալ հարցի մասին երկու խօսքով նկատենք հետեւեալը:

Եթէ բօլշեւիզմը, որպէս կուսակցական կեանքում իր որոշ անցեալն ունեցած գաղափարային հոսանք, գոյութիւնն չունենար մինչև մեր օրերի յեղափոխութիւնը, ապա միևնոյն է, վերջինս ընթացքում ծնունդ կառնէր և գործնէութեան ճիւղեր կարձակէր բօլշեւիզմաձման մի հոսանք: Արդի բօլշեւիզմը, անկախ իր «սօցիալիստական» (ուզում էինք ասել անարխօսիստիկալիստական) ընդհանուր տենդենցներից, ունի գործնական յօգուտների և պրիօմների մի ահադին տարափ, որոնք արդիւնք են և յարմարեցրուած ուս իրականութեան սպեցիֆիկ այլանդակու-

Թեան: Այդ չափով բօլշեվիզմի նորագոյն էտապը այլ բան չէ, բայց եթէ ռուսական մասսաներին յատուկ տարածելով ձգտումներին, ապստամբ կրքերին և անյագուրդ բնագոյնների քայքայիչ-անիշխանական բռնկումներին տարերային շարժում՝ գեմագօգիական պրիոմներով հազցրած «ուսմունքի» ֆօրմուլայի մէջ: Ուրիշ խօսքով, բօլշեվիզմը, դա՛ տնտեսա-կուլտուրապէս յետընկած ռուս երկրի քաղաքացիականօրէն անդիսցիպլին մասսաների սօցիալ-հոգեբանական վատոյժ և հակաշինարար յատկութիւնների գաղափարայնացումը կամ թէօրականացումն է նշանակում:

Հէնց այդ պատճառով էլ բօլշեվիզմը կրում է իր մէջ իր գործնական յաջողութեան սաղմերը սկզբից և եթէ Բօլշեվիկները չեն կրթում ու դատարարակում մասսաներին գաղափարների և սկզբունքների հանրաբժէք դպրոցում, որի համար նրանք պիտի միաժամանակ պայքարէին մասսայական նախապաշարմունքների, տղիտութեան, փասակար հակումների և գոհիկ ինստինկտների դէմ և դրանով բնականօրէն սառցնէին իրանցից շատերին: Ընդհակառակը, նրանք խրախուսում և աւելի են զրգուում այդ ըստինքեան բացասական յատկութիւնները վերջիններիս պաշտպանութեան արգումենտները հազցնում են իդէօլօգիական ձևերի մէջ:

Սակայն եթէ բօլշեվիկների այդօրինակ քաղաքականութիւնը ժպտում է նրանց յաջողութիւն և ժամանակաւորապէս կուսակցական յաղթութեան դափնիներ է պատրաստում, ապա նրանց այդ յաջողութիւնն ու յաղթութիւնը անխուսափելիօրէն կրում են մասսաների դասակարգային պարտութեան ու անկման բոլոր շանտերն ու տենդենցները: Սօցիալիստօրէն կրթուած գիտակից բանւորութիւնը պիտի լաւ բմբռնէ մի անգամ ընդ միշտ,

որ գրուպայական էգօիզմ շոյող ու իւզող բօլշեվիկական քաղաքականութիւնը չունի ոչինչ ընդհանուր ու յարակից պրօլետարիատի պատմականօրէն հասկացում շահերի և դիտականօրէն հիմնաւորուած ձգտումների հետ:

Ահա այդ պատճառով, կրկնում ենք, բօլշեվիկների կուսակցութեան յաղթութիւնը նշանակում է՝ իր ուղղակի և հարադատ իմաստով, պրօլետարիատի դասակարգային պարտութիւն և հասարակական բէակցիա սօցիալիզմի դէմ:

Կապրենք և կտեսնենք բօլշեվիկական աւանտիւրայի այդ տխուր հետեանքները: Պատմութիւնը անպատիժ չի թողնում իր օրէնքների դէմ ուղղած վտանգաւոր «թռիչքները»...

Պատմական այդ «պատիժի» ծանր երկունքն է, որ մաշում է արդէն այժմ համառուս դժբաղդ երկիրը:

Ձեռագիրս վերջացած էր և գրուածքը շարուած, երբ ստացուեց Հիմնադիր Ժողովի ցրման ցնցող տեղեկութիւնը: Կատարուեց համաշխարհային պատմութեան մէջ չտեսնուած ամենամեծ ոճրագործութիւնը: Դեմօկրատական քառանդամ սիստեմով ընտրուած և անդամներից 90⁰/₁₀ սօցիալիստական և գեմօկր. կազմ ունեցող Հիմ. Ժող. ղէնքի հարուածներով քշում է մի կուսակցութիւն, որը իրան անուանում է և՛ դեմօկրատական և՛ սօցիալիստական: Բաւական է այս փաստը իր ամբողջ մերկութեամբ դնել եւրոպական պրօլետարիատի և դեմօկրատիայի, բանւորական և սօցիալիստական Իտալիայի օրինակների անուանում է և՛ դեմօկրատական և՛ սօցիալիստական: Ձկայ ոչ մի «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց», չկայ ոչ մի արդարացում այդ անօրինակ, այդ պարագօքսալ ոճրագոր-

ծութեան համար, ժողովրդական գերագոյն իրաւունքների այդ անգույն բռնաբարութեան և ժանդարմիական յափշտակութեան համար, ճիշտ այնպէս, ինչպէս չկայ ոչ մի արդարացում անմեղ քաքաքացիների գոյքը յափշտակող և իրաւունք ու պատիւ բռնաբարող աւագակային շայկայի ոճրագործութեան համար: Բօլշեւիկների անորակելի ոճրագործութիւնը կարող են մեղմացնել կամ արգարացնել միայն որոշ կաթեղօրիայի մարդիկ. նրանք, որոնց կամ ուղեղն է բորբոքուած, կամ գրիչն է կաշառուած և կամ միտքն է պոռնկացած (խօսքս չի վերաբերում արգահատանքի արժանի խաբուած ու մոլորուած ազէտ մասնա-ներին): «Կարմիր թիկնապահներ» կոչուած գունդը մահափորձի ձեռք է բարձրացնում այն ղէմքերի վրայ, որոնք նահատակուելու չափ տառապել ու կեանք են մաշել ուսական սօցիալիզմի և յեղափոխութեան համար, և այն հաստատութեան վրայ, որը ամեն մի ազատագրւող ժողովրդի երազական տենչանքն է կազմել: «Հիմնադիր ժողովի ցրումը Լիւդովիկոս XVI-րդի միջոցով—գրում է րնկեր Ն. Ժօրդանիան—տուել է յեղափոխութիւն: Չորրորդ Պետական Դումայի ցրումը խորտակել է Նիկօլայ II-ի գահը: Ռուս. Հիմնադիր ժող. ցրումը հաւանօրէն կարժենայ Լենինի գլխի գինը»: («Наша Голос» № 5): Մեղամենեին չի հետաքրքրում պ. Լենինի կամ պ. Տրօցկու վիճակը: Մեզ հետաքրքրում է և մտատանջում է այն ակնյայտների երևոյթը, որ բօլշեւիկական «Красногвардейцы»-ների կարմիր դրօշակի տակ փաստօրէն կազմակերպւում և զբլուխ է բարձրացնում սե հարիւրեակային Ռուսիան: Ահա որտեղ է ահաւոր փտանգը: Դա ուսական յեղափոխութեան վերջին էտապի չարափութակ զիալեկտիկան է: Ուշքի եկէ՛ք, համարող ստորադասների, զիւղացիութիւն, քանի ուշ չէ:

Բ. Իշխանեանի առանձին լոյս տեսած աշխատութիւնները:

1. «Տաճկահայ խնդիրը և միջազգային դիպլոմատիան», Թիֆլիս, 1907 թ., էր. 140 (սպառուած) 40 կ.
2. «Թիւրքիայի ապագան», Թիֆլիս, 1908 թ., էր. 58, (սպառուած) 20 կ.
3. «Տնտեսական զարգացման ֆագերը», Թիֆլիս, 1906 թ., էր. 58, (սպառուած) 20 կ.
4. «Ազգային պրօգրեսը և դասակարգային շահերը», Թիֆլիս, 1908 թ., էր. 310, (սպառուած) 60 կ.
5. «Աշխատանքի և աշխատուորի գաղափարը Աղանեղրի, Յ. Յակոբեանի և Շ. Կուրդինեանի բանաստեղծութիւնների մէջ», Նոր-Նախիջևան, 1909 թ., էր. 49, (սպառուած) 20 կ.
6. «Հասարակական գաղափարները Ռ. Պատկանեանի և Ս. Շահագիրի բանաստեղծութիւնների մէջ», (սօց. վերլ.) Թիֆլիս, հրատ. Գուտտեմբերգի, 1910 թ., էր. 447 1 ր.
7. «Wesen und Geschichte des Ausländerturns in Russland», Բերլին, 1912 թ., էր. 64.
8. «Die ausländischen Elemente in der russischen Volkswirtschaft», (historisch - ökonomische Untersuchungen), Verl. Fr. Siemenroth, Բերլին, 1913 թ., էր. XII + 300 7 մարկ.
9. «Nationaler Bestand, berufsmässige Gruppierung und soziale Gliederung der kaukasischen Völker» (statistisch-ökonomische Untersuchungen), Բերլին, 1914 թ., էր. 81, (Göschensche Verlagsbuchhandlung) 2 մարկ.
10. «Экономическія и общественныя основы армяно-грузинскаго антагонизма» (критическій анализъ), հրատ. Գուտտեմբերգի, Թիֆլիս, 1914 թ., էր. 96 40 կ.
11. «Կովկաս. ժողովրդ. ազգաբնակչ. կազմը, պրօֆես. խմբաւորումը և սօց. շերտաւորումը» հրատ. Գուտտեմբերգի, Թիֆլիս, 1914 թ., էր. 208 75 կ.
12. «Հայ-վրացական յարաբերութիւնների պրօբլեմը», Թիֆլիս, 1914 թ., էր. 97 20 կ.

13. «Нѣмецкій профессоръ о германскомъ шовинизмѣ» (факты и разоблаченія), *Պետրոգրադ*, 1915 թ., հր. 27, (սպառ.) 15 Կ.
14. «Գերմանիայի և Թիւրքիայի սնտեստ-քաղաքական փոխ-յարաբերութիւնները» (քննական տեսութիւն) Թիֆլիս, 1915 թ. հր. 64, (սպառուած) 40 Կ.
15. «Աղէտի և տառապանքի աշխարհից» (Այց Թիւրքահայ փախստականներին), Թիֆլիս. 1915 թ., հր. 78, (սպառուած) 40 Կ.
16. «Народности Кавказа» (статистико-экономическое изслѣдованіе), съ предисл. С. Патканова, изд. М. В. Попова, *Պետրոգրադ*, 1917 թ., հր. 116, (սպառուած) 1 ր. 50 Կ.
17. «Развитіе милитаризма и имперіализма въ Германіи» (историко-экономическ. изслѣд.) съ предисл. проф. М. Туганъ-Барановскаго, изд. «Книга», *Պետրոգրադ*, 1917 թ., հր. XI+352, (սպառուած) 3 ր.

Գ Ի Ն Ն Է 2 Բ ՈՒԲԼԻ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0200435

